

Annukka Luomi, Johanna Paananen, Katja Viberg, Laura Virta

KEKE PÄIVÄKODISSA

Kestävän kehityksen opas

Seppo Kuisma 2010

KEKE PÄIVÄKODISSA

Kestävän kehityksen opas

4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin

Opas on tehty Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen sekä Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien yhteisessä 4V-hankkeessa. Hankkeessa kehitettiin mahdollisuuksia kestävään, viihtyisään ja vastuulliseen kaupunkiasumiseen yhdessä asukkaiden, asuinkiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa. Hankkeen rahoitus vuosina 2008–2011: EU, Etelä-Suomen kilpailukykyä ja työllisyyttä tukeva EAKR-ohjelma sekä Uudenmaan liitto (kansallinen rahoitus).

www.4v.fi

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy

Neuvontaa, koulutusta ja konsultointia kestävän kehityksen teemoista kasvaville, kasvattajille, yrityksille ja organisaatioille.

www.kierratyskeskus.fi

Teksti Annukka Luomi, Johanna Paananen, Katja Viberg, Laura Virta

Toimitus Marjo Soulanto

Kuvitus Seppo Leinonen

Taitto Sanna Saastamoinen

© Kirjoittajat, kuvittaja sekä Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy 2010

Opasta saa kopioida kestävän kehityksen työn edistämiseen luonnonvaroja säästäen ja tekijänoikeudet huomioiden.

ISBN 978-952-223-815-3 (pdf)

Oppaan pdf-versio ja lisämateriaalit: www.4v.fi/kekepaivakodissa.

Annukka Luomi, Johanna Paananen, Katja Viberg, Laura Virta

KEKE PÄIVÄKODISSA

Kestävän kehityksen opas

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy
4V – Vältä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin

Alkusanat	7		
1. Kestävän kehityksen polulla	9		
Kestävän kehityksen päämäärät	9		
Miksi minun pitäisi tehdä jotain?	10		
Pienin askelin eteenpäin	11		
Kysy kekeltä!	12		
2. Miten tartun toimeen?	14		
Päätäkää yhdessä	14		
Tutustukaa aiheeseen	15		
Päiväkodin kestävän kehityksen periaatteet	16		
3. Näin keke kulkee	18		
Päiväkodin keke-työryhmä	18		
Vuoden teema ja lähtötilanteen kartoitus	20		
Päiväkodin keke-ohjelma	23		
Teeman toteutus	26		
Loppukartoitus ja arviointi	29		
Näin keke kulkee	32		
4. Kestävä kehitys on yhteinen asia	34		
Lasten osallistuminen	34		
Vapaaehtoistoiminta	37		
Vanhempien osallistuminen	37		
Yhteistyö muiden päiväkotien kanssa	37		
Tukea kunnasta	39		
Tukea muilta toimijoilta	40		
5. Keke kohtaa vasun ja esiopsin	41		
6. Kestämätöntä menoa?	45		
Ilmastonmuutos	48		
Luonnonvarojen liikakulutus	49		
Lajien ja elinympäristöjen katoaminen	50		
Saastuminen ja kemikalisoituminen	51		
Ongelmista ratkaisuihin	52		
7. Keke virallisissa papereissa	53		
Loppusanat	54		
Kiitokset	55		
		KEKEN MALLIIN	56
		Malli 1	
		Päiväkodin kestävän kehityksen periaatteet	57
		Malli 2	
		Päiväkodin kestävän kehityksen ohjelma	59
		Malli 3	
		Keke-työryhmän muistilista	61
		Malli 4 – Kartoituslomakkeet	62
		Energian säästäminen	63
		Veden säästäminen	65
		Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys	67
		Kestävä kulutus	70
		Kestävät ruokavalinnat	72
		Lähiympäristö	74
		Kulttuuriperintö ja monikulttuurisuus	76
		Turvallisuus	78
		Yhteisöllisyys	80
		Malli 5	
		Vuosikalenteri	83

ALKUSANAT

Kestävän kehityksen kasvatus on vastuun antamista ja vastuun kantamista. Kestävän kehityksen työ on oman ja lähiyhteisön toiminnan tarkastelua kestävän kehityksen näkökulmasta. Tässä oppaassa kannustetaan tekemään pieniä ja isompiakin muutoksia päiväkodin arkiseen toimintaan, jotta yhteinen tulevaisuus olisi valoisa sekä ympäristölle että meille ihmisille.

Kestävän kehityksen työssä on tärkeää antaa suunnittelu- ja toteutusvastuuta kaikille toimijoille taaperoista päiväkodin johtajaan ja huoltomiehestä keittiöhenkilökuntaan. Alueen muiden toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö rikastuttaa päiväkodin arkea. Lisäksi lähiympäristön tuntemus luo turvallisuutta ja auttaa lapsia juurtumaan kotiseudulleen.

Opas tarjoaa rakenteen, jonka avulla päiväkotivi voi suunnitella itselleen ja omiin lähtökohtiinsa sopivan tavoitteellisen ja toiminnallisen kestävän kehityksen ohjelman. Opas on kirjoitettu erityisesti päiväkotien tarpeisiin, mutta esimerkkejä voi soveltaa muuhunkin varhaiskasvatukseen. Myös esiopetuksen näkökulma on huomioitu. Lisäksi oppaasta on kirjoitettu sisärsärsio peruskoulujen käyttöön.

Työmme pohjana on ollut perusmalli kestävän kehityksen ohjelmasta.¹ Se luotiin laajassa yhteistyössä Opetushallituksen vetämässä työryhmässä syksyllä 2009. Tämä opas antaa eväitä ohjelmatyön toteuttamiseen käytännössä. Kiitos, että pääsimme mukaan työryhmään, jossa saimme käydä tärkeää keskustelua alan asiantuntijoiden kanssa.

Lämpimät kiitokset kaikille opasta eri vaiheissa kommentoineille ja käytännön esimerkkejä kertoneille kouluille, päiväkodeille, opettajille, lastentarhanopettajille, kuntien virkamiehille sekä ympäristökasvatuksen asiantuntijoille. Olemme saaneet teiltä tukea, arvokkaita mielipiteitä sekä uskoa siihen, että opas on tulossa tarpeeseen ja käyttöön.

Me kirjoittajat toivomme iloisia onnistumisen hetkiä päiväkotinne kestävän kehityksen työssä sekä voimia jatkaa työtä myös haastavampina hetkinä!

Ympäristökasvattajat
Annikka Luomi
Johanna Paananen
Katja Viberg
Laura Virta

1. *Keke koulussa – Kestävän kehityksen ohjelma*. 2010. www.edu.fi/teemat/keke >Työkaluja kehittämistyöhön.

Mikä kestävä kehitys?

Kestävä kehitys on moniulotteinen, monimutkainen ja poliittinenkin käsite. Vaikka määritelmiä on paljon, tavoite lienee kuitenkin yhteinen. Toivomme, että tämä opas

tukee teitä tärkeän työn tekijöitä ilman, että määritelmät ahdistavat liikaa!

Kysyimme eri-ikäisiltä ihmisiltä, mitä kestävä kehitys oikein on.

En mä tiedä, mikä se on, enkä tiedä, minkälainen se on. Että kestää ja kehit-tyy samalla.

Otso, päiväkotilainen, 4 v.

Purettujen talojen lautoja voi käyttää uusiin taloihin, jos ne on kunnossa. Silloin ei tarte kaataa uusia puita ja tehdä niistä niin paljon lautoja, säästyy puita. Ei roskata, niin maailma säilyy puhtaana tulevaisuuteen.

Paju, koululainen, 9 v.

Laittaa haarniskan päälle. Syö hyvin, että luut vahvistuu.

Osma, koululainen, 10 v.

Pyritään vähentämään ihmisten vaikutusta ympäristöön niin, että kehitys jatkuisi tulevaisuudessakin ilman pahempia takaiskuja.

Kuutti, koululainen, 15 v.

Kestävä kehitys on malli, jonka myötä tämän päivän ihmiset voivat elää maapallolla heikentämättä tulevien sukupolvien mahdollisuuksia ja elämän tasoa. Kekeen kuuluu luonnonvarojen kestävä käytön lisäksi sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys.

Mirjami, lukiolainen, 18 v.

Pienet asiat ovat isoja asioita. Omilla teoilla ja valinnoilla voi vaikuttaa omaan ympäristöön ja koko maapallon tilaan. Koulussamme ympäristöohjelmasta vastaa koko koulun väki, niin oppilaat kuin henkilökuntakin, siis pienet ja isot. Pyrimme kaikessa toiminnassa ottamaan huomioon ekologisuuden! Haluamme olla levittämässä ympäristöarvojen ja -toimien tietoa ilolla!

Heli, alakoulun rehtori

Säästetään luonnon uusiutumattomia raaka-aineita. Korjataan ja kierrätetään käytettyjä tavaroita; käytetty voi olla parempi kuin uusi. Lajitellaan jätteitä. On tärkeää, että lajittelu aloitetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lapsen kanssa jo kotona tai päiväkodissa. Vanha sanonta pitää varmaan paikkansa: minkä nuorena oppii, sen vanhempanakin taitaa.

Hannu, rekrytointipäällikkö

Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan, että opimme elämään siten, että tuleville sukupolville jää mahdollisuus yhtä mukavaan ja yltäkyläiseen elämään kuin omamme ja yhtä paljon valinnan mahdollisuuksia kuin meillä on. Emme saa kuluttaa loppuun – tai edes vähiin – luonnonvaroja, emme tuhota ympäristöämme tai tehdä siinä peruuttamattomia muutoksia.

Kestävä arvon toteutuminen merkitsee käytännössä sitä, että meidän on opittava elämään vähemmällä luonnonvarojen kulutuksella kuin nyt olemme rikkaassa maassa tottuneet.

Tuovi, koulutustoimintojen johtaja

1.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN POLULLA

Kestävän kehityksen päämäärät

Kestävän kehityksen eli keken päämääränä on taata terveelliset, turvalliset ja oikeudenmukaiset elämisen mahdollisuudet nykyisille ja tuleville sukupolville sekä turvata ympäristön kantokyvyn, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurien kirjon säilyminen. Kestävä kehitys on tavoitteellista yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan muuttamista siten, että ihmisen toiminta sovitetaan luonnon asettamiin ekologisiin reunaehtoihin.

Päiväkoti-ikäisten lasten kohdalla kestävä kehitys tarkoittaa hyvin konkreettisia asioita, kuten kavereista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja kestävämpien arkikäytäntöjen oppimista. Päiväkodin arki ja toiminta tulisi järjestää siten, että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän ja että lapset pääsevät osallistumaan päätöksentekoon ja kestävä kehityksen työn toteuttamiseen.

Kestävän kehityksen tuominen osaksi päiväkodin toimintaa ei vaadi mullistavia muutoksia. Kestävän elämän tavoitteita tukevat monet varhaiskasvatuksen ja -opetuksen perinteistä:

- Omakohtainen kokeminen
- Ulkona luonnossa tapahtuva oppiminen
- Monialaisuus
- Projektilähtöisyys
- Aloitteellisuuteen rohkaiseminen
- Lapsen oman mielenkiinnon tukeminen
- Yhteistyö vanhempien ja yhteisön kanssa²

2. Samuelsson I. P. & Kaga Y.: Varhaiskasvatus kulttuurin muokkaajana. Teoksessa *Maaailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan*. Worldwatch-instituutti & Gaudeamus 2010.

Päiväkotien tehtävänä on tukea lasten kasvua kestävään elämäntapaan. Ympäristöstä ja toisistaan vastuuta kantavat kansalaiset osaavat ottaa kestävä kehityksen huomioon arjen valinnoissa ja työssä.

Kestävä kehitys ei ole ylimääräinen asia, vaan päiväkodin arjen olennainen osa, jonka kuuluu näkyä koko toimintakulttuurissa.

Kestävän kehityksen ohjelma on työväline, jonka avulla kestävä elämäntavan oppimisesta tehdään suunnitelmallinen osa päiväkodin toimintaa. Kestävän elämäntavan oppiminen jo päiväkodissa vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen.

Miten kestävä kehitys voi toteutaa?

- Otetaan toinen leikkiin.
- Autetaan kavereita ja luontoa.
- Ei kiusata eläimiä.
- Otetaan kaveri mukaan kyytiin, jos ajetaan yksin autolla.
- Mennään bussilla.
- Ei heitetä roskaa.
- Muistetaan kierrättää.
- Ei revitä ja katkota puista oksia.

Esiopetusryhmä Korallit, Korson päiväkotit, Vantaa (kevät 2010)

Miksi minun pitäisi tehdä jotain?

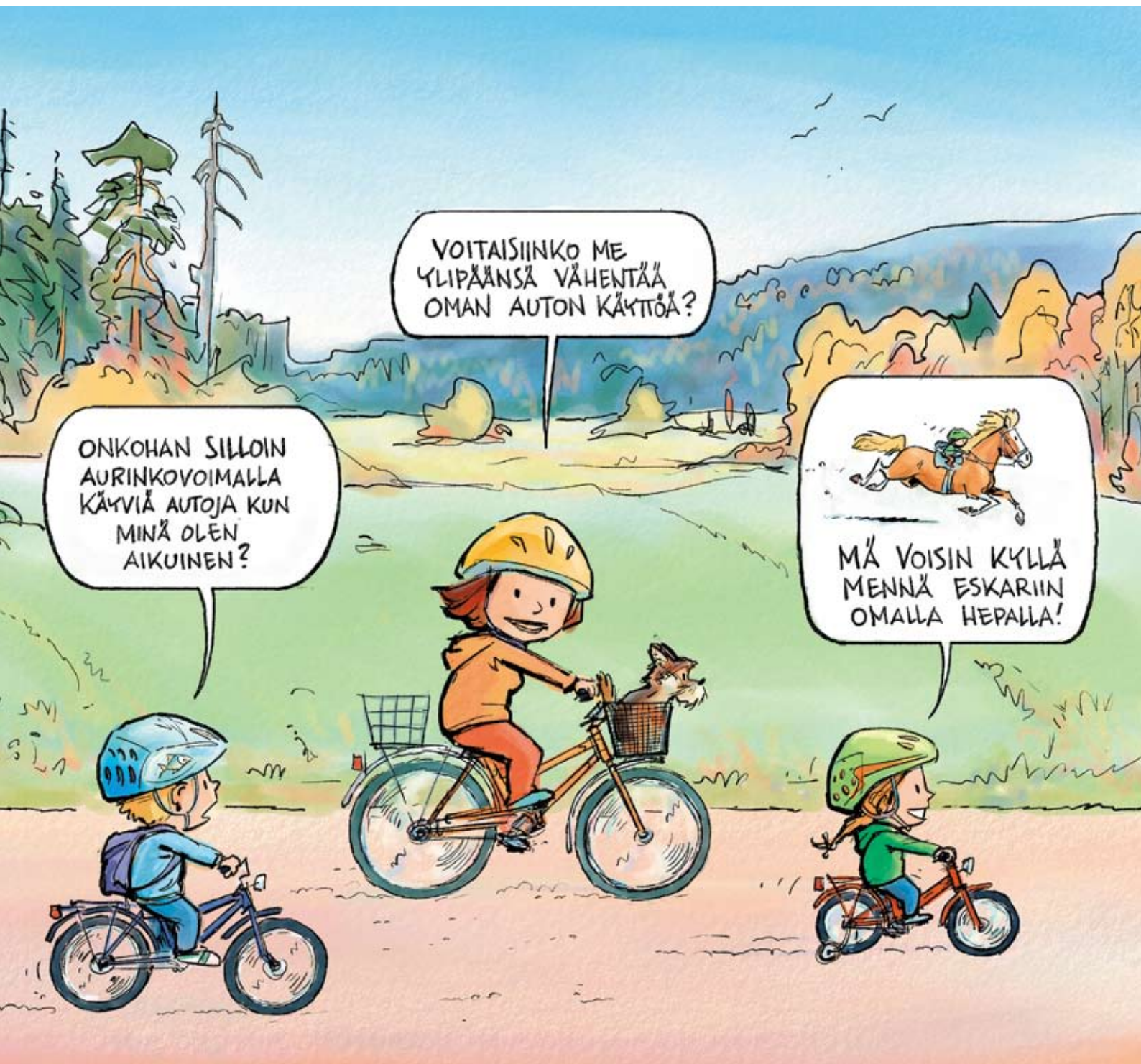
Kaiken toimintamme ja siihen liittyvien päätösten takana on ihminen tai yksittäisistä ihmisistä koostuva joukko. Kaikilla ratkaisuiltamme on vaikutuksia maailmaan ympärillämme. Jokainen on siksi vastuussa omasta toiminnastaan toisille ihmisille, muille eliöille ja tuleville sukupolville. Jokainen voi myös muuttaa elämäänsä ja vaikuttaa esimerkiksi lähellä olevien ihmisten mielipiteisiin ja toimintaan. Kestävä kehitys kuuluu siis kaikille.

Päiväkotien keke-työllä on merkittävä rooli vastuullisten ympäristökansalaisten kasvamisessa. Keke-työn avulla säästetään vettä, energiaa ja luonnonvaroja heti ja tulevaisuudessa. Samalla säästetään usein rahaa. Keke-työllä voidaan myös parantaa päiväkotiyhteisön hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta.

Kestävä kehitys on näkökulma kaikkeen siihen, mitä teemme työssä ja vapaa-aikana. Päiväkoteja kestävä kehityksen työhön velvoittavat

varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä monet kansalliset ja kansainväliset lait ja sopimukset (ks. luku 7). Vauhtiin pyörähdettyään keke-työ on parhaimmillaan kokonaisvaltaista, innostavaa ja yhteishenkeä lisäävää. Lisäksi se voi tuoda mukanaan liudan uusia oppimisen paikkoja ja tapoja.

VOITAIINKO ME
YLIPÄÄNSÄ VÄHENTÄÄ
OMAN AUTON KÄYTTÖÄ?

ONKOHAN SILLOIN
AURINKOVOIMALLA
KÄYVIÄ AUTOJA KUN
MINÄ OLEN
AIKUISEN?

MÄ VOISIN KYLLÄ
MENNÄ ESKARIIN
OMALLA HEPALLA!

Pienin askelin eteenpäin

Uusien toimintatapojen oppiminen vaatii harjoittelua. Kaikkea ei kannata yrittää tehdä kerralla. Kun edetään rauhallisesti, vältetään muutostarintaa. Koska kestävä kehitys vaikuttaa jokaisen arkeen, on sen toteuttamisessa oltava hienovarainen mutta päättäväinen.

Tämän oppaan tavoitteena on viitoittaa päiväkodin keke-polkua ja auttaa alkuun suunnitelmallisessa kestävä kehityksen työssä. Op-

paan alussa käsitellään keke-työn aloittamista sekä kestävä kehityksen ohjelman laatimista ja toteuttamista. Seuraavaksi tutustutaan keke-työn toimijoihin, tavoitteisiin ja taustatekijöihin. Oppaan loppuun on koottu mallitekstejä ja -lomakkeita käytännön keke-työn tueksi.

Kysy kekeltä!

► Haluaisin nostaa kestävän kehityksen kysymykset esiin päiväkodissamme. Tois-
taiseksi emme ole tehneet asian eteen oi-
keastaan mitään. Mistä olisi hyvä lähteä
liikkeelle?

Kestävän kehityksen työ aloitetaan aina päi-
väkodin omista lähtökohdista. Kun tutkailette
päiväkotiympäristöä keke-näkökulmasta, löy-
dätte jo ituja ja versoja, joita kannattaa vaalia ja
kasvattaa. Aiheeseen perehtyminen ja muiden
motivointi mukaan auttaa alkuun. Keke-tyo on
monipuolista, joten eri aiheiden osaajille on
käyttöä.

Tarkemmin luvussa 2.

► Päiväkodissamme on toiminut ympäristö-
tiimi jo useamman vuoden. Lajitteluasiat
on saatu järjestykseen ja vietämme ke-
väisin ympäristöviikkoa. Nyt kaipaamme
uusia ideoita sekä innostusta erityisesti
siihen, miten saisimme koko päiväkodin
väen mukaan edistämään kestävästä ke-
hitystä.

Keke-työnne vaikuttaa olevan jo hyvässä vauh-
dissa. Jotta työ ei jää junnaamaan paikalleen,
kannattaa kokeilla uusia toimintatapoja. Ideoi-
ta ja monenlaista tukea voi saada esimerkiksi
lasten vanhemmilta tai uusilta yhteistyökump-
paneilta. Oletteko jo tutustuneet Vihreä lippu
-ohjelmaan?

Tarkemmin luvussa 4.

► Minut on valittu kestävän kehityksen
vastaavaksi päiväkodissamme. Tehtävä-
ni on laatia kestävän kehityksen ohjelma.
Mitä kaikkea kannattaa ottaa huomioon,
jotta ohjelmasta tulisi toimiva ja jotta se
ei päättyisi ö-mappiin?

Onnittelut kunniatehtävästä! Kestävän kehi-
tyksen ohjelma on tosiaan työkalu eikä pape-
ripinkka päiväkodin johtajan pöytälaatikossa.
Olennaista on kirjata ylös tavoitteet, toiminta-
tavat, vastuut ja aikataulut.

Kestävän kehityksen ohjelmatyöhön ei pidä
ryhtyä yksin. Kokoa työryhmä, joka kannustaa
koko päiväkotiyhteisön mukaan.

Tarkemmin luvussa 3.

► **Musiikkipainotteisella päiväkodillamme on kestävän kehityksen ohjelma. Se velvoittaa liittämään vuoden kestävän kehityksen työn varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin. Laulamme luontoaiheisia lauluja ja käytämme askartelussa kierrätysmateriaaleja. Mitä muita tapoja on tuoda kestävä kehitys mukaan päiväkodin leikki- ja oppimisympäristöön?**

Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on runsaasti tavoitteita, joita kestävän kehityksen työ tukee ja jotka toisaalta tukevat kestävän kehityksen työtä. Vuoden keke-teeman voi nostaa esiin sekä toiminnan sisällöissä että käytettävissä menetelmissä. Oman erityisosaamisen hyödyntäminen kannattaa.

Tarkemmin luvussa 5.

► **Ympäristöasiat mietityttävät monia lapsia ja nousevat keskusteluissa usein esiin. Aihe vaikuttaa valtavan laajalta eikä minulla ole alaan liittyvää osaamista. Mitä ihmettä teen?**

Jotta lasten kanssa syntyvät keskustelut olisivat mielenkiintoisia ja opettavaisia, kannattaa perehtyä yhdessä maapallon perusprosesseihin ja keskeisiin ympäristöongelmiin. Ympäristökysymysten lisäksi kestävään kehitykseen liittyy sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia kysymyksiä.

Tarkemmin luvussa 6.

► **Muutamien päiväkotimme työntekijöiden motivoiminen keke-työhön on ollut haasteellista. Innostamisen lisäksi tarvitaan varmaan myös velvoitteita. Onko sellaisia?**

Työn mielekkyys ja tulokset sekä tehdystä työstä saatu kiitos lienevät parhaita motivaation lähteitä. Moni asia on keke-näkökulmasta varmasti jo hyvällä mallilla päiväkodissanne! Velvoitteitakin toki on Suomen perustuslaista lähtien. Kestävä kehitys ja lasten osallisuus näkyvät vahvasti varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Keke-työtä ohjaavat myös monet kansalliset ja kansainväliset asiakirjat.

Tarkemmin luvussa 7.

► **Mistä saisimme käytännön apua kestävän kehityksen työhön? Erityisesti kaipaisimme raameja toiminnan suunnitteluun. Olemme valinneet toimintavuoden teemaksi energian säästämisen. Mitä kaikkea meidän kannattaa ottaa huomioon, jotta saamme aikaan mielenkiintoisen projektin ja myös energiankulutuksen vähentymistä?**

Yhteisen näkemyksen löytäminen ja toiminnan suunnittelu ovat avaimia onnistuneeseen keke-työhön. Kestävän kehityksen periaatteet sekä vuosittain päivitettävä kestävä kehityksen ohjelma ovat siihen oivia apuvälineitä.

Yhteen teemaan keskittyminen kannattaa. Vain mielikuvitus on teeman toteuttamisen rajana, kun erilaiset toimintatavat, yhteistyötahot ja aistit otetaan käyttöön. Vuoden työtä kannattaa suunnitella ja seurata alku- ja loppukartoituksen avulla.

Oppaan lopussa on mallitekstejä ja -lomakkeita.

2.

MITEN TARTUN TOIMEEN?

Suunnitelmallinen kestävä kehityksen työ edellyttää yhdessä sovittuja periaatteita ja tavoitteita:

- Kirjatkaa *kestävän kehityksen ohjelmaan* vuosittaiset kestävä kehityksen edistämiseksi päiväkodin leikki- ja oppimisympäristössä sekä arjessa.
  - Jotta työ tulisi oikeasti tehdyksi, sopikaa toimenpiteet, vastuut, aikataulu, resurssit ja seuranta.
  - Päivittäkää ohjelma vuosittain. Kestävä kehityksen ohjelma ja sen seuranta kannattaa kirjata muun vuotuisen toiminnan suunnittelun ja raportoinnin osaksi.
- Kirjatkaa myös *kestävän kehityksen periaatteet* kestävä kehityksen ohjelman yhteyteen – tai osaksi päiväkodin toiminta-ajatusta tai varhaiskasvatussuunnitelmaa.
  - Periaatteet muodostuvat päiväkodin kestävä kehityksen arvoista, päämääristä ja toimintatavoista.
  - Kuvatkaa työn organisointi sekä lasten, henkilökunnan ja vanhempien osallistumisen tavat.
  - Tarkastelkaa periaatteita kriittisesti muuttaman vuoden välein.

Usein puhutaan myös ympäristöohjelmasta, ympäristötoimintasuunnitelmasta, ympäristöryhmästä ja ympäristövastaavasta. Tästä ei pidä hämääntyä, sillä käytetäänpä mitä nimitystä tahansa, päämäärä on kuitenkin sama.

Päätäkää yhdessä

Ennen suunnitelmallisen keke-työn vauhtiin pääsyä tarvitaan aloittamispäätös. Tehkää se päiväkodissa yhteisesti. Päiväkodin johtajan rooli on tärkeä. Hän on työn mahdollistaja ja parhaimmillaan myös innostaja ja aktiivinen toimija.

Keke-työtä sekä siihen liittyviä toiveita ja huolia käsitellään kasvattajien ja muun henkilökunnan yhteisessä kokouksessa ja mahdollisuuksien mukaan koko päiväkotiyhteisön tapaamisessa. Tuokaa asia myös vanhempainillan keskustelunaiheeksi.

Toiminnassa on keskeistä elämyksellisyys, kokemuksellisuus ja lapsen rooli aktiivisena toimijana. Tavoitteena on saada lapset ymmärtämään, että he ovat osa luontoa ja että he voivat itse vaikuttaa, ja siten synnyttää halu suojella ympäristöä.

Kaitaanniityn päiväkoti, Espoo

Tutustukaa aiheeseen

Keke-työ saa hyvän alkusysäyksen, jos mahdollisimman moni päiväkodin henkilökunnan jäsenistä pääsee innostavaan *koulutukseen*. Koulutuksessa saa tarpeellista tietoa ja pääsee vaihtamaan ajatuksia muiden aihetta työstävien kanssa. Lisäksi koulutuksissa punoutuu kuin itsestään tärkeä vertaistukiverkosto, josta voi olla vuosien varrella paljon apua. Asiantuntijan voi myös pyytää kouluttamaan omaan päiväkotiin.

Hyvä vaihtoehto koulutukselle on *tutustumiskäynti* päiväkotiin, joka on jo ratkaissut alun hankaluudet. Tutkimusretkelle toiseen päiväkotiin voi lähteä pieni joukko kasvattajia, muuta henkilökuntaa ja lapsia.

Mitä suurempi osa päiväkodin väestä perehtyy aiheeseen, sitä suurempi on myös se joukko, joka motivoituu kestävän kehityksen työhön. Toisaalta yksikin innokas voi kannustaa muutkin mukaan toimintaan! Ottakaa vanhemmat alusta alkaen mukaan aktiivisesti. Heidän osaamistaan ja mielenkiintonsa kohteita kannattaa hyödyntää keke-työn kaikissa vaiheissa.

Päiväkodin kestävän kehityksen periaatteet

Yhdessä sovitut näkemykset päiväkodin kestävän kehityksen arvoista, päämääristä ja toimintatavoista muodostavat päiväkodin kestävän kehityksen periaatteet.

- Miksi keke-työtä tehdään?
- Mitkä ovat sen tärkeimmät tavoitteet?
- Miten keke näkyy päiväkodin toiminta-ajatuksessa, leikki- ja oppimisympäristössä, arjessa ja johtamisessa?

Kestävän kehityksen periaatteet voidaan kirjata erikseen tai ne voivat olla osa päiväkodin yleistä toiminta-ajatusta. Voitte laatia kestävän kehityksen periaatteet heti keke-työn alkuvaiheessa luomaan toiminnan suuntaviivoja. Vaihtoehtoisesti voitte toteuttaa käytännön keke-työtä vuoden tai parin ajan, ja vasta sen jälkeen muodostaa yhteiset toimintaperiaatteet – karttuneiden kokemusten perusteella.

Kestävän kehityksen periaatteita ei tarvitse kuvaila pitkästi, mutta niiden ajantasaisuutta ja tavoitteita on syytä tarkastella kriittisesti 2–4 vuoden välein (ks. Malli 1, s. 57).

Esimerkki

Päiväkodin kestävän kehityksen periaatteet

1. Kirjaamme itsellemme vuositavoitteet kestävän kehityksen ohjelmaan.
2. Lapset ja heidän vanhempansa osallistuvat päiväkodin arkitoimintojen ja toiminnan suunnitteluun sekä arviointiin.
3. Järjestämme arkitoiminnot ympäristöä säästäviksi.
4. Järjestämme kestävän kehityksen teemaviikon ainakin kerran vuodessa.
5. Päiväkotimme kaikki ryhmät retkeilevät lähiympäristössä viikoittain.
6. Panostamme viestintään kestävän kehityksen työn onnistumiseksi.

Kestävän kehityksen työ – tärkeitä lähtökohtia

- Päiväkotiyhteisön sitoutuminen ja motivaatio
- Lasten aito osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen
- Toiminnallisuus
- Kestävän kehityksen näkyminen päiväkodin arjessa sekä leikki- ja oppimisympäristössä
- Yhteistyö päiväkodin ryhmien välillä sekä alueen toimijoiden kanssa
- Viestintä, jolla tuetaan yhteisiin tavoitteisiin sitoutumista
- Jatkuvan parantamisen periaate
- Vastaanottavuus ja kriittisyys
- Yhteisen maailmamme hyvinvointi

3.

NÄIN KEKE KULKEE

Päiväkodin keke-työryhmä

Kestävän kehityksen työryhmä perustetaan ohjaamaan keke-työn suunnittelua ja toteutusta päiväkodissa. Ryhmä voi toimia monella tapaa, mutta tärkeintä on, ettei koko työ kaadu yhden tai kahden ihmisen harteille.

Jos päiväkodissa on totuttu tiimityöskentelyyn, voivat keke-asiat olla yhden tiimin vastuualueena. Työ voi lähteä liikkeelle yhdestä päiväkodin ryhmästä, mutta tavoitteena on, että keken toteuttamiseen osallistuu koko päiväkotiyhteisö.

Parhaimmillaan keke-työryhmässä on kasvat-taja päiväkodin jokaisesta ryhmästä sekä muun henkilökunnan, johdon, lasten ja vanhempien edustajia. Mitä laajemmin päiväkotiyhteisön erilaiset toimijat ovat edustettuina ryhmässä, sitä monipuolisemmin kekeä voidaan edistää. Työryhmä huolehtii, että keke pysyy pinnalla koko vuoden ajan ja että työtä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan määrätietoisesti.

Lasten edustajat voivat osallistua keke-työryhmän toimintaan tai heillä voi olla oma keke-ryhmä. Ryhmään voi osallistua eri-ikäisiä lapsia tai tapaamiset voivat kuulua esimerkiksi eskareiden toimintaan.

Päiväkodin keke-työryhmän onnistunut toiminta edellyttää, että työlle on varattu riittävästi aikaa. Arkisen työn lisäksi tarvitaan mahdollisuuksia keskusteluun, ideointiin ja hauskanpitoon. On myös huolehdittava, että arvokas työ saa ansaittua kiitosta ja kehuja.

Innostavat esimerkit

Työtä kannustamaan kannattaa koota innostavia esimerkkejä siitä, mitä muut päiväkodit ovat tehneet ja saaneet aikaan keke-työssään. Tarinoita hyvistä käytännöistä sekä materiaaleja on koottu tämän oppaan lisäksi monille nettisivuille.

www.4v.fi/hyvatkaytannot
www.kierratyskeskus.fi/ymparistokoulutus
www.vihrealippu.fi
www.eco-support.net

Päiväkodin 3–5-vuotiaista lapsista koottiin pikkuraati. Pikkuraadin toimintaa tuki iso raati, johon kuului vanhempien, henkilökunnan ja lasten edustajia.

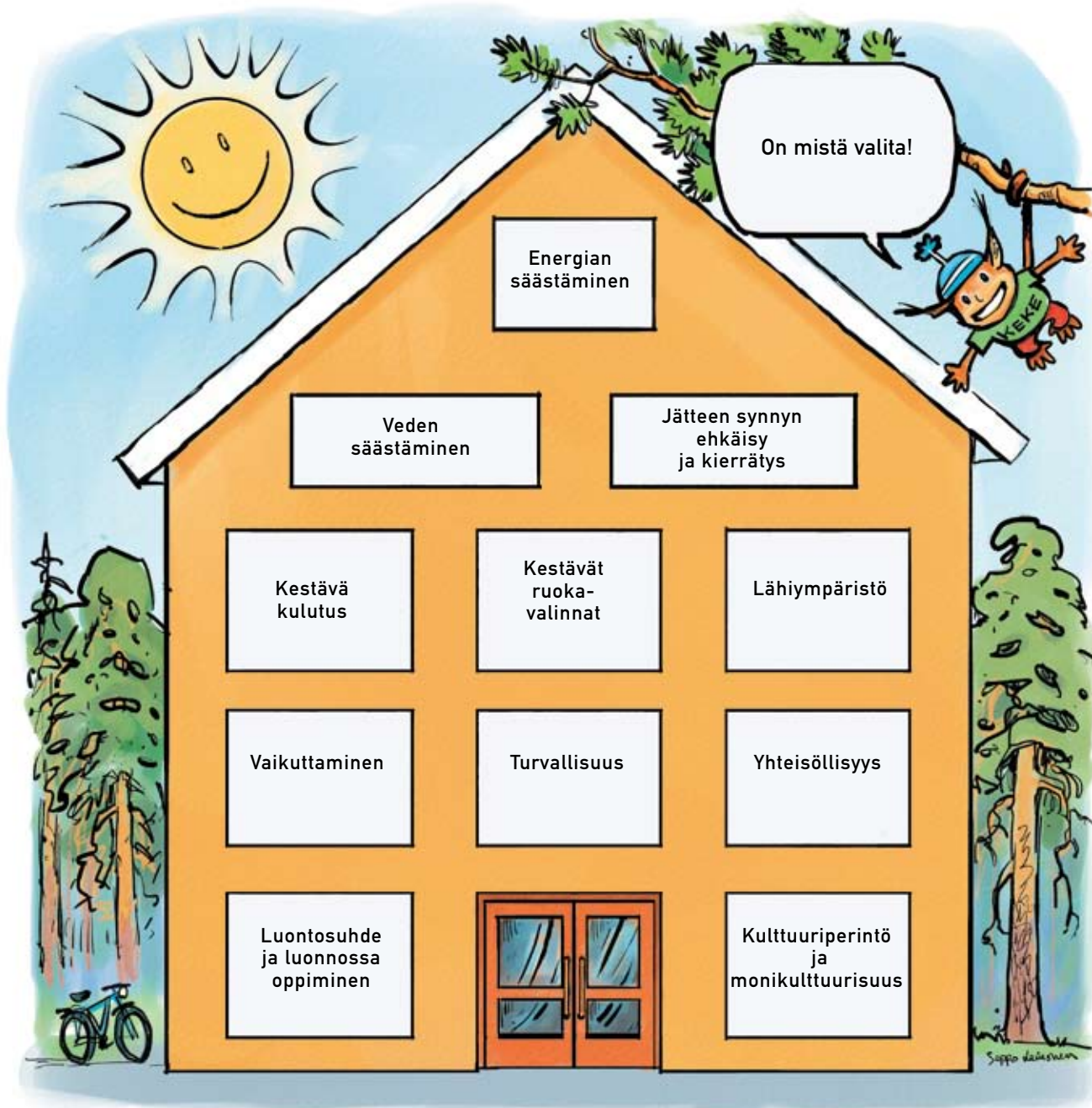
Pikkuraati kokoontui viikoittain aamupiirissä. Silloin kaikki lapset pääsivät ideoimaan muun muassa joulujuhlaa, päiväkodin synttäreitä, kierrätysasioita ja aiheeseen liittyviä satuja. Iso raati päätti pienen raadin ideoiden pohjalta esimerkiksi joulujuhlan toteutuksen.

Päiväkoti Pikku Leijona, Kuopio

Kierrätys- tai luonnonmateriaaleista tehty kuukauden kekepalkinto on hauska tapa muistaa keke-työssä ansioitunutta henkilökunnan jäsentä. Se myös motivoi muita keke-työhön. Esimerkiksi Pakkaskeke-jääveistos myönnettiin pakkasia pelkäämättömälle työmatkapyöräilijälle.

Nöykkiön koulu, Espoo

Vuoden teema ja lähtötilanteen kartoitus

Valitkaa jokaiselle toimintavuodelle teema, johon keskitytte keke-työssä. Tehkää teemaan liittyvä kartoitus, joka auttaa hahmottamaan lähtötilanteen ja ohjaamaan työtä oikeaan suuntaan. Kartoituksessa ei kannata luottaa mielikuviin ja itsestäänselvyyksiin; tarkastakaa asiat menemällä paikan päälle esimerkiksi henkilökunnan tiloihin, sähkökaapille ja jätekatokseen. Oppaan loppuun on koottu kartoituslomakkeita keke-ryhmän työn tueksi.

Lapset osallistuvat kartoitukseen ikäryh-

mälle sopivalla tavalla. He voivat tehdä omia kartoituksiaan vuoden teemaan liittyvistä tiedoista ja taidoista tai toteuttaa vaikkapa yllätystarkastuksia, jotka liittyvät valojen sammuttamiseen, lajitteluun tai pyöräilykypärän käyttöön. Lisäksi henkilökunnalta, lapsilta ja vanhemmilta voidaan kerätä tietoja ja mielipiteitä vuoden varrella.

Sivuilla 22 ja 30 on esimerkkejä lasten tekemistä lomakkeista, joilla he ovat keränneet tietoa päiväkodissaan ja kodeissaan.

Lapset äänestivät energian käyttämisen tavoista hymy- ja surunaamoilla. Alkukartoituksessa jokaisen lapsen kotiin lähetettiin Menninkäisten suunnittelema kysely kodin energiankäyttötavoista.

Musiikkipäiväkoti Taikatahti, Oulu

Pohdittavaa keke-työryhmän perustajille

- Miten päiväkotiyhteisön eri toimijat ovat edustettuina työryhmässä?
- Mitä haluatte saada aikaan?
- Mitä resursseja on käytettävissä?
- Miten jaatte tehtävät ja vastuut?
- Miten saatte eri-ikäiset lapset mukaan alusta alkaen?
- Miten saatte vanhemmat mukaan prosessiin?
- Miten keke-työ vaikuttaa eri työntekijäryhmiin?
- Miten teette prosessista hauskan, motivoivan ja eteenpäin vievän?

Esimerkki

Lasten laatima kysely kodin energiankäyttötavoista

Rastita sopivin vaihtoehto

1. Sammutan valot, jotta ne eivät ole turhaan päällä.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

2. Käsiä pestessäni suljen hanan saippuoinnin ajaksi.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

3. Suljen hanan heti käytön jälkeen, ettei vesi valu turhaan.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

4. Sammutan autosta moottorin, kun pysähdyn.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

5. Sammutan tietokoneen, kun en käytä sitä.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

6. Sammutan sähkölaitteet, jotta ne eivät ole turhaan päällä.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

7. Sammutan sähkölaitteet virtakytkimestä.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

8. Käytän energiansäästölamppuja.

En koskaan Harvoin Yleensä Aina

Musiikkipäiväkoti Taikatahti, Oulu

Päiväkodin keke-ohjelma

Kartoituksen perusteella laaditaan kestävän kehityksen ohjelma, joka on käytännönläheinen vuosisuunnitelma keke-työn tueksi. Keke-ohjelma sopii hyvin osaksi päiväkodin muuta vuotuisen toiminnan suunnittelua. Vuodelle kannattaa asettaa vain muutama konkreettinen tavoite, jotta niiden toteuttamiseen olisi realistiset mahdollisuudet. On myös päätettävä, miten tavoitteiden toteu-

tumista mitataan. Varmistakaa työn eteneminen määrittelemällä tarkasti toimenpiteet, aikataulut, vastuuhenkilöt sekä tarvittavat resurssit. Keke-ohjelman tavoitteiden tulee tukea päiväkodin kestävän kehityksen periaatteita. Keke-työryhmä vastaa ohjelman laatimisesta ja seurannasta (ks. Malli 2, sivu 59).

Esimerkki

Märynummen päiväkotiki – vihernapa vihreässä Salossa

Märynummen päiväkodilla on monen vuoden kokemus lasten ympäristökasvatuksesta ja kestävän kehityksen huomioimisesta päiväkodin arjessa. Salon varhaiskasvatuksen kehitteillä olevassa Hyvän elämän keke-ohjelmassa Märynummen päiväkotiki toimii koe-päiväkotiki ohjelmaa käytännössä testaten ja sitä yhteistyössä edelleen kehittämällä.

Jatkossa päiväkodissa kirjataan joka syksy kestävän kehityksen vuositavoitteet ja työsuunnitelma niiden toteuttamiseksi. Lasten ja heidän vanhempiensa osallistuminen suunnittelu- ja arviointityöhön huomioidaan osana perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Päiväkodissa on Keke-työryhmä, jossa on edustaja jokaisesta päiväkodin ryhmästä. Tämän työryhmän tehtävänä on edistää ympäristökasvatusta päiväkotiyhteisössä.

Salon varhaiskasvatuksen Hyvän elämän keke-ohjelmassa on tarkoituksena valita neljä vuositavoitetta – yksi kustakin kestävän elämän ulottuvuudesta (sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen ja kulttuurinen). Märynummen päiväkodissa kauden 2010–2011 aiheeksi valittiin luonto-opetus ja lähiympäristöstä huolehtiminen. Aihe liittyy laajemmin lähiympäristöteemaan. Ohjelman mukaisesti päiväkodin henkilökunta valitsi lisäksi kolme muuta kestävän kehityksen vuositavoitetta: yhteisöllisyys, taloudelliset ja kestävät valinnat hankinnoissa sekä luontoliikunta lähiliikuntapaikkoja säännöllisesti hyödyntäen.

Vuoden 2010–2011 tavoiteteemat sopivat

hyvin aiempiin päiväkodin tavoitteisiin, sillä keväällä 2010 koottiin koko päiväkodin yhteisenä projektina viisi aineistokansiota keken eri alueilta. Kansioiden teemat ovat vesi, lähiympäristö, energia, kierrätys ja meidän maapallo. Tavoitteena oli kerätä keken materiaalipankki, jota koko henkilökunta voi hyödyntää työssään. Aineisto antaa jatkossa vinkkejä teemojen toteutukseen kädentaitojen, liikunnan, musiikin, matematiikan, uskonnon, taidekasvatuksen ja kynätehtävien alueilla.

Lähiympäristökansioon sisältyy infopaketti paikallisista kartoista sekä retki- ja kulttuurikohteista. Päiväkodin keke-työryhmä valmistelee parhaillaan keken vuosikelloa, joka sisältää ehdotuksia teemojen käytöstä eri vuodenaikoina sekä kestävän kehityksen teemapäivät ja -viikot.

*Kaisa Railomäki, varajohtaja
Märynummen päiväkotiki, Salo*

Päiväkodin nimi:

Ruusulentien päiväkoti

Vastuuhenkilön nimi:

*Antti Toivonen***1. Päiväkodin kestävän kehityksen teema:***Energian säästäminen ja lasten osallisuuden kehittäminen*

Toimintavuosi:

2011

-

*2012***2. Päiväkotiyhteisön jäsenten mahdollisuus vaikuttaa vuoden teemojen suunnitteluun turvataan seuraavasti:**

Lapset

Kokeillaan erilaisia menetelmiä syksyn aikana, perjantain aamupiirissä. Keke-työryhmän tapaamisissa käy kaksi edustajaa kummastakin 5-6-vuotiaiden ryhmästä.

Vanhemmat

*Käsitellään vuoden teemaa vanhempainilloissa.**Pyydetään vanhempien edustaja keke-työryhmään.*

Kasvatushenkilökunta

Valitaan joka ryhmästä yksi edustaja keke-työryhmään.

Muu henkilökunta

*Valitaan yksi edustaja keke-työryhmään.***3. Tavoitteemme tänä vuonna:***Vähennämme päiväkodin energiankulutusta 10 %.**Vähennämme päiväkodille suuntautuvaa autoilua 40 % (henkilökilometreissä).**Etsimme lasten aktiiviselle osallistumiselle tavan, joka sopii päiväkodillemme.***4. Toimenpiteet ja aikataulu tavoitteiden saavuttamiseksi:***Syyskuu: Pidetään kaikissa ryhmissä syyskokous teeman ideoimiseksi.*

Lokakuu: Teemme alkukartoituksen selvityksen viikon aikana

päiväkodille suuntautuvasta autoilusta.

Otamme selvää päiväkodin energiankulutuksesta. Missä energiaa kuluu? Kuluuko sitä

jossakin turhaan? Tutkimme valaistuksen ja sähkölaitteet kaikissa huoneissa.

Marraskuu: Keke-työryhmä suunnittelee teeman toteutusta tarkemmin.

Lasten edustajat osallistuvat suunnitteluun.

Joulu-maaliskuu: Toteutamme suunnitelmaamme.

Huhtikuu: Teemme loppukartoituksen. Lapset osallistuvat sen suunnitteluun ja toteutukseen.

Henkilökunta järjestää oman arviointitapaamisen.

Toukokuu: Arvioidaan vuoden onnistumista päiväkodin yhteisessä kevätkokouksessa.

Ryhmät valmistavat kokoukseen esitykset vuoden aikana opituista asioista.

Valitaan kokouksessa teema seuraavalle vuodelle.

5. Näin arvioimme onnistumistamme:

Kevätkokouksessa lapset arvioivat omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa ja esittävät

parannusehdotuksia. Keke-työryhmä vetää vuoden lopulla arviointisession, jossa mietitään

vuoden onnistumista erityisesti lasten osallistumisen näkökulmasta.

Vertaamme syksyn ja kevään kartoitusten tuloksia ja arvioimme, onko tavoitteisiin päästy.

6. Vastuhenkilöt:

Keke-työryhmä ja päiväkodin johtaja

7. Resurssit:

Keke-työryhmän jäsenet voivat käyttää työaikaansa tunnin viikossa keke-asioiden

suunnitteluun ja järjestelyihin. Varataan 200 euron määräraha kestävän kehityksen

koulutuksiin osallistumisesta varten.

Teeman toteutus

Keke-työtä tehdään askel kerrallaan koko toimintavuoden ajan ja monessa eri muodossa. Koko päiväkotiyhteisö opettelee uusia arkikäytäntöjä: vuoden teema otetaan huomioon johtamisessa, leikki- ja oppimisympäristössä sekä ylläpitotoiminnoissa.

Yhteisiin tavoitteisiin sitoutumista edistetään tiedotuksella, tempauksilla ja koulutuksella. Keke-asioista tiedotetaan säännöllisesti vanhemmille ja yhteistyötahoille. Lapset ovat tärkeitä viestien suunnittelijoita ja viejiä. Kestävän kehityksen käytännöistä kerrotaan myös uusille henkilökunnan jäsenille, lapsille ja vanhemmille.

Jokainen lapsiryhmä merkitsi aina retkipaikkansa omaan Virtain karttaansa. Kartoista oli mukava seurata muiden ryhmien retkeilyä, ja ne antoivat myös hyviä retki-kohdevinkkejä muille. Keväällä kaikki vuoden aikana tehdyt retket olivat kartalla nähtävissä.

Koivurinteen päiväkot, Virrat

Vanhemmat valmistelivat joulujuhlaa talkoilla, joissa leivottiin pipareita ja rakennettiin kierrätysmateriaaleista jouluseimi. Joulupukille annettiin kierrätyskoulutusta: päiväkodille tuotiin oma vanha lelu, joka laitettiin lahjana kiertoon. Krääsätön joulukalenteri toteutettiin siten, että Tiina Tontun valitsema lapsi sai päättää sadun, jota sai jäädä ohjaajan kanssa lueskelemaan muiden lähdettyä ulos.

Päiväkoti Pikku Leijona, Kuopio

Päiväkodin keittiöstä haettiin tarjottimellinen ruokia ja seinälle kiinnitettiin maailmankartta. Mietimme, mistä tarjottimella olevat ruoat ovat kotoisin. Kiinnitimme ruokia vastaavat kuvat karttaan.

Keskustelimme siitä, mitä haittaa on, jos ruokaa tuodaan Suomeen kaukaisista maista. Haimme esimerkkejä ruoasta, jota meidän kannattaisi suosia. Teema näkyi myös muilla tavoin arkipäivän kasvatustoiminnassa ja esiopetuksessa:

- Kokkikerhot
- Kasvimaan hoitaminen
- Syötäväksi kelpaavien kasvien kasvattaminen päiväkodin sisätiloissa
- Lähi- ja luomuruokateema läpäisyperiaatteella eri toiminnoissa (musiikki, tiede, matematiikka jne.)
- Marjastusretket
- Säilöntä
- Lähi- ja luomumarkkinat päiväkodin pihalla

Viialan päiväkotit, Naantali

Äitienpäiväjuhlan yhteydessä järjestettiin tavaravaihtotori ja lajitteluinfoa. Tarjoiluja varten päiväkodille oli lainattu kestopöydät. Juhlan kruunasi Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen Ympäristökoululta tilattu Rojupöhö-nukketeatteri, joka käsitteli kulutuksen ympäristövaikutuksia ja kohtuullisuutta.

Näätäpuiston päiväkot, Vantaa

Vanhoista lakanoista leikatut, joka käytön jälkeen pestävät käsipyyhelaput ovat ekotehokas vaihtoehto paperi- tai froteepyyhkeille. Lakanakäsipyyhkeitä ei synny jätettä eikä pyykkiä tarvitse pestä kovin usein. Samalla lapset oppivat kestävä kehityksen periaatteita ja pääsevät mukaan oikeaan työhön viikatteissaan pyyhkeitä kuivumaan ja käyttökoreihin.

*Ryhmäperhepäiväkot Arttu,
Helsinki*

Loppukartoitus ja arviointi

Toimintavuoden lopulla pohditaan, kuinka keke on kulkenut päiväkodissa vuoden mittaan. Palauttakaa mieleenne vuoden tavoitteet ja arvioikaa, onko niihin päästy. Arvioinnin avuksi kannattaa tehdä loppukartoitus, jossa tarkastellaan samoja asioita kuin alkukartoituksessa.

Jos kestävän kehityksen työ on toteutunut mielestänne hyvin, voitte valita seuraavalle vuodelle uusia tavoitteita, joilla syvennäte saman teeman käsittelyä. Voitte myös siirtyä kokonaan uuteen teemaan ja sen tavoitteisiin.

Jos työnne on onnistunut suunniteltua vaatimattomammin, voitte jatkaa seuraavana vuonna saman teeman parissa. Liian haasteellisen teeman voi myös jättää hautumaan, ja sen sijaan voi jatkaa työtä uuden teeman parissa uudella innolla.

Keke-työn kaikissa vaiheissa kannattaa muistaa osallistujien aktiivinen kiittäminen ja kehuminen. Tämä kannustaa jatkamaan tärkeää työtä ja tekee siitä hauskeempaa!

Vuoden teemana oli Yhteinen maapallo ja maantieteellisenä rajauksena Afrikka. Alku- ja loppukartoitukset tehtiin mieliekarttana: henkilökunta kirjasi ylös, mitä asioita lapset tiesivät tai mitä heille tuli mieleen Afrikasta.

Tieto lisääntyi selvästi teeman käsittelyn aikana. Alkukartoituksessa lapset luettelivat lähinnä eläimiä ja sääoloja, mutta loppukartoituksessa muistettiin jo yksityiskohtaisia asioita muun muassa eri kulttuureista ja tavoista.

Rauvolan päiväkoti, Kaarina

1. Olen lapsi vanhempi päiväkodin henkilökuntaa

2. Tiedän, mihin lajittelen

- biojätteet
- kartongit ja pahvit
- keräyspaperit
- lasit
- pienmetallit
- muovit

3. Mitä lajittelen?

	Päiväkodissa	Kotona
Biojätteet	☒	☒
Kartongit ja pahvit	☒	☐
Keräyspaperit	☒	☒
Lasit	☒	☒
Pienmetallit	☐	☒
Muovit	☐	☐

4. Haluaisin lisätietoa:

Mitä lasille tapahtuu? Entä muoville?

5. Mielestäni jätteiden lajittelu on

- vaivatonta
- vaivalloista
- tärkeää
- turhaa
- helppoa
- vaikeaa.

6. Kierrätän mielestäni

- tarpeeksi
- liian vähän.

Muokattu muhoslaisen Laitasaaren koulun oppilaiden lomakkeesta.

Näin keke kulkee

1. Päiväkodin keke-työryhmä

Perustetaan keke-työryhmä, jossa on jäseninä kasvattajien, johdon ja muun henkilökunnan edustajia sekä mahdollisuuksien mukaan myös lapsia. Lasten osallistuminen voi tapahtua myös oman keke-ryhmän kautta.

2. Vuoden teema ja lähtötilanteen kartoitus

Valitaan yhdessä toimintavuoden keke-teema. Vuoden keke-työ aloitetaan lähtötilanteen kartoituksella, johon lapset osallistuvat. Kartoitus voi käsitellä esimerkiksi vuoden teeman toteutumisesta päiväkodin arjessa tai teemaan liittyviä lasten ja henkilökunnan tietoja ja toimintatapoja.

UUDESTAAN!

VALMIS!

VALMIS

5. Loppukartoitus ja arviointi

Toimintavuoden aluksi tehty kartoitus toistetaan vuoden päätteeksi, jotta voidaan arvioida tavoitteiden toteutumista. Sen jälkeen valitaan uusi teema seuraavalle toimintavuodelle. Ensimmäisen vuoden jälkeen kannattaa asettaa tavoitteet korkeammalle: pyritään lasten aktiivisempaan osallistumiseen ja monipuolisempaan teemojen käsittelyyn.

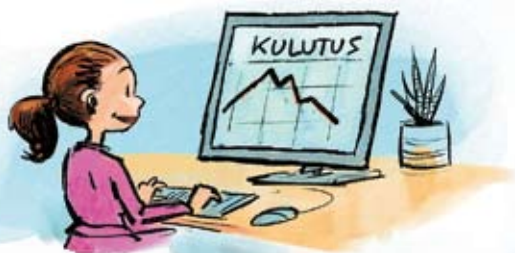
3. Päiväkodin keke-ohjelma

Kartoituksen tulosten perusteella suunnitellaan keke-ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet. Henkilöstö ja lapset osallistuvat ohjelman suunnitteluun. Kasvattajat ideoivat yhdessä, miten teema tuodaan leikki- ja oppimisympäristöön.

4. Teeman toteutus

Toteutuksessa varmistetaan toiminnallisuus, teeman näkyminen päiväkodin arjessa, lasten osallistuminen sekä yhteistyö päiväkodin ulkopuolisten tahojen kanssa. Keke-työtä tehdään koko toimintavuoden ajan. Päiväkotiyhteisön sitoutumista edistetään hyvällä tiedotuksella. Keke-työstä kerrotaan lapsille, henkilökunnalle, vanhemmille ja yhteistyötahoille. Lapset ovat tärkeitä viestinviejiä.

4.

KESTÄVÄ KEHITYS ON YHTEINEN ASIA

Kestävän tulevaisuuden puolesta tehtävä työ kuuluu kaikille. Työhön kannattaa ryhtyä yhteisvoimin päiväkotiyhteisössä ja muiden kumppaneiden kanssa. Yhteistyöllä on rajattomasti muotoja ja mahdollisuuksia – alueellisista juhlista yhteisiin hankintoihin ja naapuriavusta kansainvälisiin projekteihin.

Mellunmäen alueen aktiiviset toimijat järjestivät yhdessä alueellisen vanhempainillan. Mukana olivat koulut, päiväkodit, nuorisotalot, seurakunnat, sosiaalitoimi, lähipoliisi ja 4V-hanke. Tilaisuudessa alueen vanhemmat, asukkaat ja toimijat saivat mahdollisuuden keskustella yhdessä lapsista ja nuorista sekä yhteisistä pelisäännöistä.

*Mellunmäen aluetyöryhmä,
Helsinki*

Lasten osallistuminen

Kestävän kehityksen toteutuminen edellyttää, että kasvatamme sukupolvia, jotka ymmärtävät ihmisen toiminnan ja ympäristön hyvinvoinnin yhteyden sekä näkevät itsensä osallisena kestävä tulevaisuuden rakentamisessa.³ Kestävän kehityksen mukaisten toimintatapojen omaksuminen on tuloksellisinta, kun oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti ja lapset saavat osallistua keke-työn kaikkiin vaiheisiin. Tavoitteena on, että halukkailla lapsilla on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen ja että kaikki lapset osallistuvat toiminnan toteutukseen ja arviointiin.

Päiväkoti on oiva paikka harjoitella yhteiskunnassa toimimista, kompromissien tekemistä ja vastuun kantamista yhteisistä asioista. Kestävän kehityksen työ on luonteva tapa ottaa lapset mukaan päätöksentekoon. Suunnitelmallinen keke-työ, jossa lapset ovat aktiivisia toiminnan kehittäjiä ja toteuttajia, antaa monenlaisia valmiuksia lapsille.

Kun uudet toimintatavat tulevat tutuiksi ja lapset oppivat ottamaan vastuuta, käy päiväkodin arjen pyörittäminen usein sujuvammin. Aikuisten täytyy luottaa, että lapset ovat kykeneviä esittämään mielipiteitä ja ratkaisuehdotuksia sekä päättämään itse itselleen kuuluvista asioista.

3. Heft H. & Chawla L.: Children as agents in sustainable development. Teoksessa Blades M. & Spencer C. (toim.): *Children and their environment*. Cambridge University Press. 2006. Suomennos Sanna Koskinen.

KEKE KUULUU KAIKILLE!

Ympäristökansalaisuutta tässä ja nyt

Ympäristökansalaisuus on ymmärrystä siitä, että omilla ajatuksilla ja teoilla on väliä. Ympäristökansalaisuutta tukeva ympäristökasvatus tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden *olla* kansalaisia ja *oppia* kansalaisuutta omassa elämässään, itse toimimalla. Tämä toimiminen voi olla osallistumista päiväkodin ja koulun fyysisen ympäristön, toiminnan ja opetuksen suunnitteluun ja niiden toteutukseen.

Silloin kun osallistuminen on mielekästä ja vaikuttavaa, ovat sen hyödyt moninaiset. Se näkyy päiväkodin ja koulun arjessa lisääntyneenä yhteisöllisyytenä, tasa-arvoisuutena ja viihtyvyytenä. Osallistuminen oman arjen asioihin tuottaa parempia palveluita ja ympäristöä. Osallistuminen on myös parhaimmillaan kokonaisvaltainen oppimisprosessi, joka mahdollistaa osallisuuden kokemukset ja mo-

nipuolisten tietojen ja taitojen oppimisen.

Merkittävin yksittäinen tekijä lasten ja nuorten mahdollisuudelle osallistua ja tämän osallistumisen vaikuttavuudelle on aikuinen. Se, miten aikuinen – olipa hän sitten opettaja tai suunnittelija – asennoituu oman valtansa jakamiseen ja minkälaisen roolin hän omaksuu, määrittää hyvin pitkälle lapsen ja nuoren osallistumisen rajat. Aikuisen rooli on olla toiminnan mahdollistaja, tukija ja kumppani.

Tarvitaan uudenlaista ajattelutapaa, jossa lapset ja nuoret nähdään osaavina, pätevinä ja arvokkaina toimijoina. Nuorilla ympäristökansalaisilla on oikeus kokea tulevansa vakavasti otetuiksi ja kuulluiksi. Tämä kokemus tuottaa voimaantumista, valtautumista ja omistajuutta – kykyä ja halua olla mukana ja kantaa vastuuta.

Sanna Koskinen, FT,
vuorovaikutussuunnittelija,
Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus

Koskinen S.: *Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina – ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen*. Nuorisotutkimuksen julkaisuja 98. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki 2010.

5–6-vuotiaat lapset ovat mukana ympäristöraadissa, nuoremmat lapset tutustuvat aiheeseen päiväkodin arjessa. Lapset odottavat aikaa, jolloin he pääsevät ympäristöraatiin. Se tuntuu olevan jotakin hienoa, mihin isot kuuluvat ja mihin minäkin pääsen, kun olen 5-vuotias. Yhteisöllisyyden lisäämisen suhteen on onnistuttu erinomaisesti. Eri ryhmien eskarit tuntevat toisensa aiempaa paremmin.

Päiväkoti Kuusimäki, Lempäälä

Lapset keksivät, mitä energiateemassa seurataan. He keksivät myös Erkki Energiansäästäjän ja Sasu Syöpön. Nämä hahmot vierailivat ryhmissä sen mukaan, olttiinko säästeliäitä energiankäyttäjiä vai energiasyöppöjä. Lisäksi sepitettiin Erkki Energiansäästäjän laulu, ja Nöppiäiset suunnittelivat ja harjoittelivat energiatanssin nimeltä Energiapötkkö. Menestyksekkäs, energinen ja mukaansatempaava tanssi kuvasi sitä, miten paljon meillä ihmisillä on energiaa.

Musiikkipäiväkoti Taikatahti, Oulu

Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminnassa lapset saavat merkityksellisiä tehtäviä ja oppivat samalla myötäelämistä sekä sosiaalisia ja käytännön taitoja. Vapaaehtoistoimintaa voi toteuttaa päiväkodin sisällä ryhmien auttaessa toisiaan. Läheisessä vanhainkodissa voidaan esimerkiksi käydä laulamassa, auttamassa arjen puuhissa tai tekemässä pihatöitä. Toisaalta myös päiväkotit voivat saada vapaaehtoisia arjen rikastajiksi, lisäksi tai lasten juttuseuraksi.

Koulumummi ja -vaari vierailivat kerran viikossa. Vaari on kertonut muun muassa kiertämisestä ja EU:sta. Mummi on mukana tunneilla ja auttaa lapsia. Mummi ja vaari rauhoittavat arkea ja tuovat sukupolvet lähemmäksi toisiaan.

Vierumäen koulu, Vantaa

Perhetalo Naapurin ja Mikaelin kirkon iltapäiväkerholaiset tulivat viettämään yhteistä Flooran päivän juhlaa. Lapset toivat vanhuksille itse askarrellut kukkatervehdykset runoineen.

Helykoti, Helsinki

Vanhempien osallistuminen

Kasvatuskumppanuus liittyy luontevasti kestävä kehityksen työhön. Yhteisöllisen ja osallistavan toimintakulttuurin kehittäminen parantaa vuorovaikutusta ja tiedonkulkua kodin ja päiväkodin välillä. Myös arvokeskustelun käyminen vanhempien kanssa on tärkeää – miksi päiväkodin toiminnassa korostetaan kestävä kehityksen näkökulmaa? Luonteva paikka arvokeskustelulle voi olla vaikkapa pihan haravointitalkoot. Talkoiden lomassa keskustelua herätellään esimerkiksi sillä, että tarjolla on makkaran sijasta maissia ja mehu tarjoillaan kestopukeista.

Lapset vievät päiväkodissa oppimansa kekekäytännöt usein myös koteihinsa. Onkin tärkeää miettiä, millaista tiedollista tukea vanhemmat saattavat tarvita, jos lapset alkavat kyseenalaistaa perheensä toimintatapoja ja haluavat tuoda keken myös kotiin. Vanhempia kannattaa kannustaa osallistumaan päiväkodin arkeen mahdollisuuksien mukaan. Silloin päiväkodin kekekäytännöt tulevat heille tutuiksi.

Toisaalta päiväkodin kannattaa ottaa vanhempien osaaminen aktiivisesti käyttöön silloin, kun suunnitellaan keke-työtä ja muutakin toimintaa. Lasten vanhemmilla voi olla vankkaa osaamista ja luovia ideoita päiväkodin keke-työn kehittämiseen.

Yhteistyö muiden päiväkotien kanssa

Verkostoituminen muiden kestävä kehityksen kasvatuksesta kiinnostuneiden päiväkotien kanssa kannattaa. Joku on varmasti jo pohtinut samoja kysymyksiä ja saattanut löytää ratkaisunkin niihin.

Monissa päiväkodeissa keke-työtä on tehty pitkään. Konkarit kertovat mielellään onnistuneista kokemuksista ja vastaan tulleista haasteista.

Kasvattajat tulevat usein työhön muualta ja lähtevät työpäivänsä jälkeen takaisin muualle. Siten he eivät ehkä ehdi tutustua paikkakuntaan tai alueeseen, jolla työpaikka sijaitsee. Kasvattajan olisi kuitenkin tärkeää tietää lasten lähtökohdat, myös se, mistä he tulevat ja minne menevät päivän jälkeen.

Ratkaisu tähän voi löytyä lasten vanhemmilta, jotka tuntevat alueen hyvin. Aktiiviset vanhemmat voivat järjestää kasvattajille vaikkapa koulutuspäivän tutustuttaen heidät lähiympäristöön, sen luontoon ja historiaan.

*Paul Silfverberg,
Maunulan ala-asteen oppilaiden
vanhempien edustaja*

Esikoiden ryhmässä on maskottina Viksu Varis -pehmolelu, jolle on rakennettu eteiseen oma pesä. Viksulla on postilaatikko, johon lapset voivat laittaa postia. Postit luetaan aamupiirissä kerran viikossa.

Viikonloppuisin Viksu vierailee lasten kodeissa, joissa se seurailee teemaan liittyviä toimintoja. Viksu on odotettu vieras. Vanhemmat täyttävät päiväkirjaa, joka luetaan maanantain aamupiirissä. Maanantaisin Viksu myös valitsee viikon ekoapulaiset.

Pyykösjärven päiväkoti, Oulu

Tukea kunnasta

Kaikkien kuntien strategioihin on kirjattu monenlaisia keke-tavoitteita. Kunnalta voi tämän perusteella odottaa niin tietoa ja koulutusta kuin rahallistakin tukea päiväkodin kestävän kehityksen työn edistämiseen.

Kunnan varhaiskasvatuksesta vastaavalla toimialalla voi olla oma keke-vastaava, jolta voi toivoa päiväkotien yhteisen koulutuksen tai tapaamisen järjestämistä. Toimialalla voi olla lista yksittäisten päiväkotien keke-yhdyshenkilöistä tai sellaisen voi pyytää kokoamaan.

Päiväkodin keke-työlle voi saada tukea myös ympäristö- tai kiinteistöasioista vastaavalta toimialalta. Tukea kannattaa vaatia selkeiden, esimerkiksi jätehuoltoa ja hankintoja koskevien ohjeiden muodossa.

Jotta yhteistyö olisi sujuvaa ja kestävä kehitys leviäisi koko kunnan käytäntöihin, tarvitaan keke-työhön mukaan päiväkotien kiinteistö- ja ruokahuollosta sekä siivouksesta vastaavat toimijat koko kunnan tasolla. Alueen omia kunnanvaltuutettuja ja lautakuntien jäseniä voi pyytää kummeiksi päiväkodin keke-toiminnalle.

Verkoston voimaa

Keke-työn ei kuulu olla yksinäistä puurtamista. Kunnan koulujen ja päiväkotien keke-vastavien kannattaa verkostoitua, sillä kuulumisten ja ideoiden vaihdon sekä kaikenlaisen verstaistuen merkitys on melkoinen.

Jos kunnassasi ei vielä toimi keke-vas-
tuuhenkilöiden verkostoa, sellaisesta kannattaa tehdä aloite. Verkoston toimintaan voi kuulua

- säännöllisiä tapaamisia ja koulutuksia
- internet-alusta tiedonvaihtoa varten
- toimintaa koordinoiva ja keke-tukea antava yhteyshenkilö.

Kunnan eri toimialojen henkilökunnan osamista kannattaa hyödyntää koulutusten ja tapaamisten järjestämisessä. Lue lisää koulujen ja päiväkotien ympäristövastuuhenkilöiden verkostosta osoitteessa www.4v.fi/hyvatkaytannot.

Tukea muilta toimijoilta

Muita hyviä yhteistyötahoja keke-työtä siivittä-
mään ovat esimerkiksi alueella toimivat luonto-
koulut, ympäristökoulut, ympäristöjärjestöt ja
muut keke toiminnasta kiinnostuneet järjestöt.

Lain velvoittamasta jätteen synnyn ehkäi-
syyn ja kierrätykseen liittyvästä neuvonnasta
vastaavat monissa kunnissa jätehuoltoyritykset tai
-laitokset. Maksutonta neuvontaa ja eri aihe-
isiin liittyviä retkiä voi kysellä myös järjestöiltä.
Paikalliset yritykset voivat olla mielenkiintoisia
vierailukohteita, ja niiltä voi kysellä rahallista
tukea päiväkodin keke-työhön. Monet järjestöt
ja oppilaitokset puolestaan toteuttavat kestävän
kehityksen täydennyskoulutuksia.

Vihreä lippu

Vihreä lippu on käytännönläheinen ja tehokas
päiväkotien ja koulujen kestävän kehityksen
työkalu. Sen avulla vähennetään ympäristö-
kuormitusta, toteutetaan kestävän kehityksen
kasvatusta ja lisätään lasten osallisuutta. Vih-
reä lippu tarjoaa tukea, verkostoitumista, ma-
teriaaleja ja koulutusta keke-työhön.

Osallistujilta ei vaadita tiettyä lähtötasoa,
vaan jokainen asettaa tavoitteet omista läh-
tökohdista käsin. Tunnukseksi ansiokkaasta
keke-työstä osallistuja saa vihreän lipun lie-
humaan salkoonsa.

Lue lisää Vihreästä lipusta osoitteessa www.vihrealippu.fi.

5.

KEKE KOHTAA VASUN JA ESIOPSIN

Varhaiskasvatus on pienten lasten elämänpiirissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.⁴

Lapselle ominaisten toimintamuotojen, kuten leikin, liikkumisen, taiteellisuuden ja tutkimisen, tukeminen antaa lapselle kokonaisvaltaista ymmärrystä omasta itsestä ja elämästä. Kestävän kehityksen teemat ovat monipuolisia. Niistä löytyy aineksia kaikkiin varhaiskasvatussuunnitelman sisällöllisiin orientaatioihin.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Eheyttävä opetus muotoutuu kokonaisuuksista, jotka liittyvät toisalta lapsen elämänpiiriin ja toisalta lapsen maailmankuvaa laajentaviin ja jäsentäviin sisältöihin. Teemakokonaisuuksien valinnassa pyritään löytämään lapsille merkitykselliset asiat siten, että otetaan heidät mukaan teemojen suunnitteluun.⁵ Kestävän kehityksen teemat nivoutuvat arjen asioihin. Arjessa ja lähellä on esikoululaisen maailma, ja kaikkia elämän taitoja voi oppia arkisissa askareissa sekä lähiympäristöön tutustuessa.

Kestävä kehitys on vastuun ottamista ja huolehtimista siitä, että tulevaisuuden ihmisillä olisi maailma, jossa on hyvä elää. Kysymys ei ole vain ympäristön suojelusta vaan myös kulttuurimme säilyttämisestä. Lisäksi ihmisten väliset suhteet ja oman elämän hallinta ovat osa kestävästä kehitystä. Kysymys on asenteesta; tavoitteena on, että ympäristökasvatuksesta tulee luonteva ja pysyvä osa arkea.

*Nokian kaupungin
varhaiskasvatussuunnitelma 2006*

4. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56.* Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005.

5. *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000.* Opetushallitus.

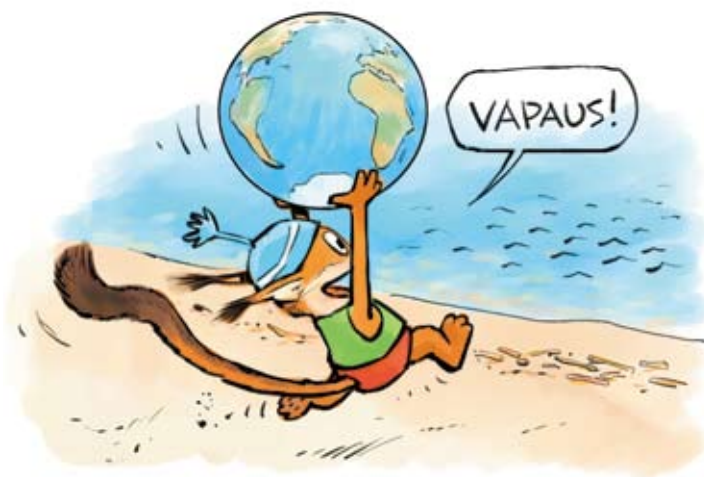

Vesiteemaan liittyen toimme ämpä-
rillisen lunta sisälle ja katsoimme,
kuinka lumi tiivistyi, suli ja haih-
tuikin osittain. Huomasimme, että
sulamisvesi oli roskaista. Vertasim-
me lumella ja vedellä täytettyjen
samankokoisten ämpärien painoa.
Huomasimme myös, että lumi tun-
tui kädessä rakeiselta ja vesi ”löllöl-
tä”.

Laitoimme kahteen pilttipurk-
kiin vettä yhtä paljon. Toiseen pu-
dotettiin kevyt styroksipala ja toi-
seen painava kuulapallo yhtä aikaa.
Lisäksi olemme luistelleet ja hiihtä-
neet sekä keskustelleet, missä muo-
dossa vesi on jäällä ja ladulla. Lap-
set sanoittivat päiväkodille oman
vesilaulun. Tehtiin myös kysely:

- Mitä sanasta vesi tulee
mieleen?
- Mitä lapset tietävät vedestä?
- Mitä vedestä ja vedellä voi
tehdä?
- Missä vettä on?
- Mihin päiväkodissa
käytetään vettä?

Peurankadun päiväkot, Kokkola

Päiväkodissa kerättiin lelut pois viikoksi.
Ensin lapset olivat hieman ihmeissään,
muutamat jopa harmissaan, mutta lo-
pulta he olivat iloisia viikosta, jolloin lei-
kittiin erilaisia leikkejä kuin tavallisesti.
Lastentarhanopettajan mielestä viikko
oli hieman liian lyhyt aika tällaiselle pro-
jektille, koska lapset eivät päässeet koko-
naan irti leluista, vaan osa heistä kyseli
niitä aika ajoin.

Mielenkiintoisinta oli nähdä, miten eri
tavalla lapset reagoivat, kun lelut olivat
poissa. Kun ne otettiin takaisin käyttöön,
lapset olivat iloisia ja saivat uutta intoa
leikkiä vanhoilla leluilla.

Luonnonmateriaaleja ja itse tehtyjä
leluja jätettiin lasten käyttöön myös pro-
jektiviikon jälkeen. Paras aika toteuttaa
leluton viikko on kevät, kesä tai syksy,
koska silloin on eniten tarjolla materiaa-
lia luonnosta. Leluton viikko kannustaa
tekemään erilaisia juttuja, leikkimään
ja puuhaamaan yhdessä, ilman valmiita
leluja. Se edistää yhteisöllisyyttä, osalli-
suutta ja kestävä elämäntapaa.

Päiväkoti Kuovi, Helsinki

Minä ja ympäristöni

Päiväkoti Sarvaston kokemuksia

Viereisen sivun taulukkoon on koottu
esimerkkejä siitä, miten esiopetuksen
opetussuunnitelman perusteiden sisäl-
töalueet näkyivät helsinkiläisen päivä-
koti Sarvaston Minä ja ympäristöni -pro-
jektissa. Se toteutettiin toimintavuotena
2009–2010.

Ryhmä vieraili vuoron perään ryh-
män kaikkien lasten kotipihoilla. Kaik-
kien kodit merkittiin yhteiseen karttaan,
josta myös katsottiin reitti seuraavaan
retkikohteeseen. Lapset saivat esitellä
toisille kotipihaansa sekä kertoa omasta
kodistaan. Jos kodeissa oli vanhempia
paikalla, saattoi tarjolla olla keksejä ja
mehua. Joskus päästiin myös tutustu-
maan sisään koteihin.

Sisältöalue	Sisältöalueen tärkeitä sanoja	Näin toimittiin
Kieli ja vuorovaikutus	Tunteet, mielipiteet, ilmaiseminen, kuunteleminen, odottaminen, kielellä leikkiminen, lorut, sadut, tarinat	Mentiin lasten kotipihoille. Siellä he kertoivat toisille omasta kodistaan.
Matematiikka	Lapsella aktiivinen rooli, arkipäivän ilmiöt, luokittelu, vertailu, järjestäminen, oman ajattelun tarkkaileminen	Syksyn aluksi ohjaajat piirsivät ryhmän seinälle suuren kartan lähialueesta. Karttaan merkittiin päiväkotijäsenien nimet. Aamupiirissä katsottiin kartasta, minne ollaan menossa ja mitä reittiä.
Etiikka ja katsomus	Itsetunto, sosiaaliset taidot, elinympäristö, keskustelut, roolileikit	Retken johdattajana toimi lapsi, jonka kotipihaan oltiin menossa. Lapset esittelivät pihaansa mielellään ja suhtautuivat toisten pihoihin ihailleen. Jokaisen retken jälkeen merkittiin retkikohde karttaan lapsen nimellä ja tarrakuvalla. Minäkuvat, kotipiirustukset ja tarinat laitettiin seinälle.
Ympäristö- ja luonnontieto	Ympäristön ymmärtäminen, elämykset, kokemukset, emotionaalinen suhde luontoon ja ympäristöön, lähtökohtana monimuotoinen elinympäristö, vastuu omasta toiminnasta, tutkiva lähestymistapa	Kantavina teemoina olivat luonnon kunnioittaminen ja oman asuin ympäristön arvostaminen. Retkillä lapset kertoivat omia sääntöjään, kuten: "Pihalta ei saa repiä mitään." Vuodenajat vaihtuivat projektin aikana, jolloin lähiympäristöä päästiin tarkkailemaan monen näköisenä.
Terveys	Myönteiset kokemukset ympäristöstä, osallistumisen mahdollisuus, turvallisuus, lähiympäristö, terveys, ruoka, hygienia, väkivallattomuus	Jonossa kulkeminen onnistui loppupuolella vuotta todella hienosti. Liikennekasvatusta saatiin liikenteen seassa kulkiessa.
Fyysinen ja motorinen kehitys	Ohjattu liikunta, omaehtoinen leikki ja liikkuminen, hienomotoriikka, käden ja silmän yhteistyö, omatoimisuus, aloitteellisuus, hyvinvointi, terveys	Syyskuun lopulta toukokuulle vierailtiin 22 lapsen kotipihoilla. Retket tehtiin parin viikon välein kävellen. Jokaisella retkellä käytiin 1–3 pihalla matkasta riippuen.
Taide ja kulttuuri	Monipuolisuus, tekeminen, kokeminen, luovuus, mielikuvitus, itseilmaisus, taidenautinto, keskustelu, tieto itsestä ja maailman ilmiöistä, pitkäjänteisyys, hahmottamiskyky, avaruudellinen hahmottaminen, viestintävälineet, kulttuurisen identiteetin vahvistaminen, luonnon ja rakennetun ympäristön arvostaminen ja vaaliminen, teemakokoukset	Liikkeelle lähdettiin syyskuussa omasta itsestä. Jokainen lapsi teki omakuvan kangaspaloista, langanpätkistä ja muista kierrätysmateriaaleista. Piharetkellä lapsi valokuvattiin oman kodin edessä. Tehtiin hiilipiirustus omasta kodista 1–2 lapsen kanssa kerrallaan. Kuvista kerrottiin tarinat. Kaikkien kodit tarinoineen laitettiin seinälle. Minä ja ympäristöni -teemasta oli tarkoitus tehdä keväällä vielä näyttely. Valitettavasti piharetkeily venyi niin pitkälle, että näyttely jäi toteuttamatta.

Lähde: Päiväkoti Sarvasto, Helsinki

Kestävää kehitystä vasussa ja arjessa

Päiväkotimme sijaitsee metsän laidassa, ja meidän on ollut helppoa ja luonnollista siirtyä kohti kestävämpää kehitystä. Painotamme vasussa ympäristökasvatusta. Tärkeä oppimisen muoto on Metsämörri-toiminta, jossa lapsi oppii luonnossa. Lapset oppivat leikin kautta sekä eri aistien välityksellä. Tavoitteenamme on tarjota lapsille mahdollisuuksia ihmettelyyn ja havaintojen tekoon. Pohdimme asioita yhdessä, aikuiset eivät anna valmiita vastauksia ja ratkaisuja. Tarjoamme kehitystasoon sopivia haasteita ja herätämme lapsen uteliaisuuden ja halun oppia.

Leikkitaidot ja mielikuvitus kehittyvät maja- ja luontoleikeissä. Kädentaitoja harjoittaessaan lapsi saa käyttää luovuuttaan. Askarteluissa käytämme paljon metsästä saatua luonnon materiaalia. Pyrimme myös käyttämään kierrätystavaraa.

Päiväkodin ympäristön tulee antaa lapselle mahdollisuuksia liikkua päivittäin. Epätasaisessa maastossa liikkuminen kehittää lapsen motoriikkaa. Luonnossa on mahdollista esimerkiksi kiipeillä kivillä, kallioilla ja puissa sekä tasapainoilla kaatuneilla puunrungoilla. Päiväkodin pihalla olevat kalliot ja lähimetsä tukevat luonnollista liikkumista. Lasten kanssa käymme arjessa paljon keskustelua kestävästä kehityksestä ja kannustamme liikkumista kävellen ja pyöräillen autoilun sijaan. Retkikohteina suosimme kestävä kehityksen mukaisia paikkoja, kuten kirjastoja, ilmaiskonsertteja ja -teatteria sekä luontopolkuja ja -taloja.

Esiopetusta toteutetaan koko ryhmän kesken, pienryhmissä sekä lasta yksilöllisesti huomioiden. Tämä toteutuu päivittäisessä arjessa, metsäretkillä sekä ohjatuissa tuokioissa. Metsäretkillä laskemme kiviä, käpyjä ja keppejä. Liikunnassa käytämme välineitä, jotka tukevat lapsen matemaattista, kielellistä ja liikunnallista oppimista. Leikin kautta lapset oppivat toisten huomioonottamista, kuuntelemista, oman vuoron odottamista ja muita ryhmässä toimimisen edellyttämiä taitoja.

Metsämörri-toimintaa on ollut noin viisitoista vuotta, ja sitäkin ennen kävimme ahkerasti metsässä samoissa merkeissä. Luontoretkillä painotamme luonnon ja metsän kunnioitusta. Mörrieväät pakkaamme

kestorasioihin ja pulloihin. Jokaisella ryhmällä on oma metsäpaikkansa, jossa käydään säännöllisesti tutkimassa vuodenaikojen muutoksia.

Lapset saavat käyttää luonnonmateriaaleja luontoa kunnioittavalla tavalla metsässä leikiessään. Annetaan kasvien kasvaa rauhassa, ei häiritä eläimiä leikeillämme. Olemmehan vierailulla eläinten kotona. Olemme myös sopineet, että eläviä kasveja ei noin vain revitä. Jos tarvitaan tehtävään tai askarteluun jotain elävää, lapset kysyvät kasvilta tai puulta lupaa ottaa lehden tai kukan. Kasvit yleensä antavat luvan tälle. Metsään emme jätä roskia, ja keväisin olemme tuoneet mörripaikalta roskat ja romut roskiin eskareiden kanssa. Samalla lapset ovat lajitelleet roskat ja olemme käyneet läpi, minne lasit, metallit ja ongelmajätteet kuuluvat.

Pyrimme säästämään sähköä, emme pidä turhaan päällä valoja ja laitteita (muutaman sukan tai paidan takia emme käynnistä kuivauskaappia). Emme myöskään valuta vettä turhaan. Ryhmissä lapset lajittelevat piirustuspaperit ja kartongit omiin laatikoihin, joita yhdessä käymme tyhjentämässä. Ruokakärryssä on biojäteastia, johon lapset tyhjentävät ylijäävän ruoan. Akvaariossa pidämme kompostimatoja, joita yhdessä ruokimme, ja odottelemme mullan lisääntymistä innolla.

Kuivaamme kädet pestävillä puuvillalappuilla. Osan niistä saimme 4V-hankkeelta ja loput ompelimme talkoovoimin vanhempien kanssa. Säästö on suuri ja lapsista on hauskaa vetäistä erivärisiä lakanalappuja säiliöistä.

Pia Grahn, lastenhoitaja, päiväkotitunturi, Helsinki

6.

KESTÄMÄTÖNTÄ MENOA?

Ekosysteemipalvelut

Elämämme ja hyvinvointimme perustuvat täysin luontoon ja sen eri toimintoihin. Ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan kaikkia ihmisen luonnosta saamia aineellisia ja aineettomia hyötyjä. Tarvitsemme puhdasta hengitysilmaa ja juomavettä, ruokaa, polttoaineita ja muita perushyödykkeitä. Luonto on myös henkisen kulttuurimme keskeinen osa: sieltä haetaan rauhaa, virkistystä ja estetiikkaa, mutta myös tietoa ja ideoita keksintöihin.

Ekosysteemeillä on myös monia sääteleviä tehtäviä. Esimerkiksi metsät tuottavat happea, sitovat hiilidioksidia ja estävät eroosiota. Vaikeammin ymmärrettäviin palveluihin kuuluvat muun muassa viljely- ja luonnonkasvien pölytys, yhteyttäminen, ravinteiden kierto ja kosteikkojen antama tulvasuoja. Nämä sääntelevät ja ylläpitävät palvelut ovat välttämättömiä ruoan tuotannolle ja luonnonympäristöjen säilymiselle. Toimivat ekosysteemit ylläpitävät myös maaperän tuottavuutta.

Ekosysteemien tarjoamat palvelut ovat ilmaisia. Ne ovat lähtökohtaisesti meidän kaikkien käytettävissä, mutta käytännössä hyvin epätasaisesti jakautuneita maapallon ihmisten kesken. Ne ovat myös haavoittuvia ja rajallisia, ja niiden säilyminen riippuu ihmisten toiminnasta.

Lähde

Pohjoismaiden luonto – kohti vuotta 2010.

Pohjoismaiden ministerineuvosto. *Tietolehtinen: Ekosysteemipalvelut – tulevaisuutemme turva*. 13.6.2008 (pdf).

www.ymparisto.fi/pohjoismaidenluonto > Tietolehtiset > Ekosysteemipalvelut.

Maailma ei ole aivan mallillaan. Maapallolla on kuumetta ja yhteiskunnat yskivät. Elämme yli luonnonvarojemme ja jatkuva talouskasvu on saanut pääroolin tulevaisuuden tekijänä. Sen sijaan ihmisen ja muun luonnon hyvinvointi sekä oikeudenmukaisuus ja rauhan rakentaminen on jätetty sivuosaan. Myös maailman kulttuurien rikkaus kielineen, perinteineen ja viisauksineen on jäämässä globaalin kulutuskuulttuurin jalkoihin. Tilanne ei kuitenkaan ole toivoton – ongelmat ovat ratkaistavissa, kunhan ryhdytään heti toimiin.

Kestävä kehitys hahmotetaan usein ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen näkökulman kautta. Ekologinen ulottuvuus on kestävä kehityksen perusta, sillä olemme täysin riippuvaisia luonnosta ja sen toiminnoista sekä ekologisina olentoina että järjestäytyneinä yhteiskuntina. Maapallo pärjää kyllä, mutta meille ihmisille ekologisesti kestävä elämäntavan tavoittaminen on elintärkeää. Lisäksi ympäristöongelmista kumpuaa taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia ongelmia. Talouskasvulla saavutetaan pikavoittoja, mutta velat jäävät kuitenkin maksettaviksi. Siksi maailman menoa tarkastellaan tässä luvussa erityisesti ympäristönsuojelun näkökulmasta.

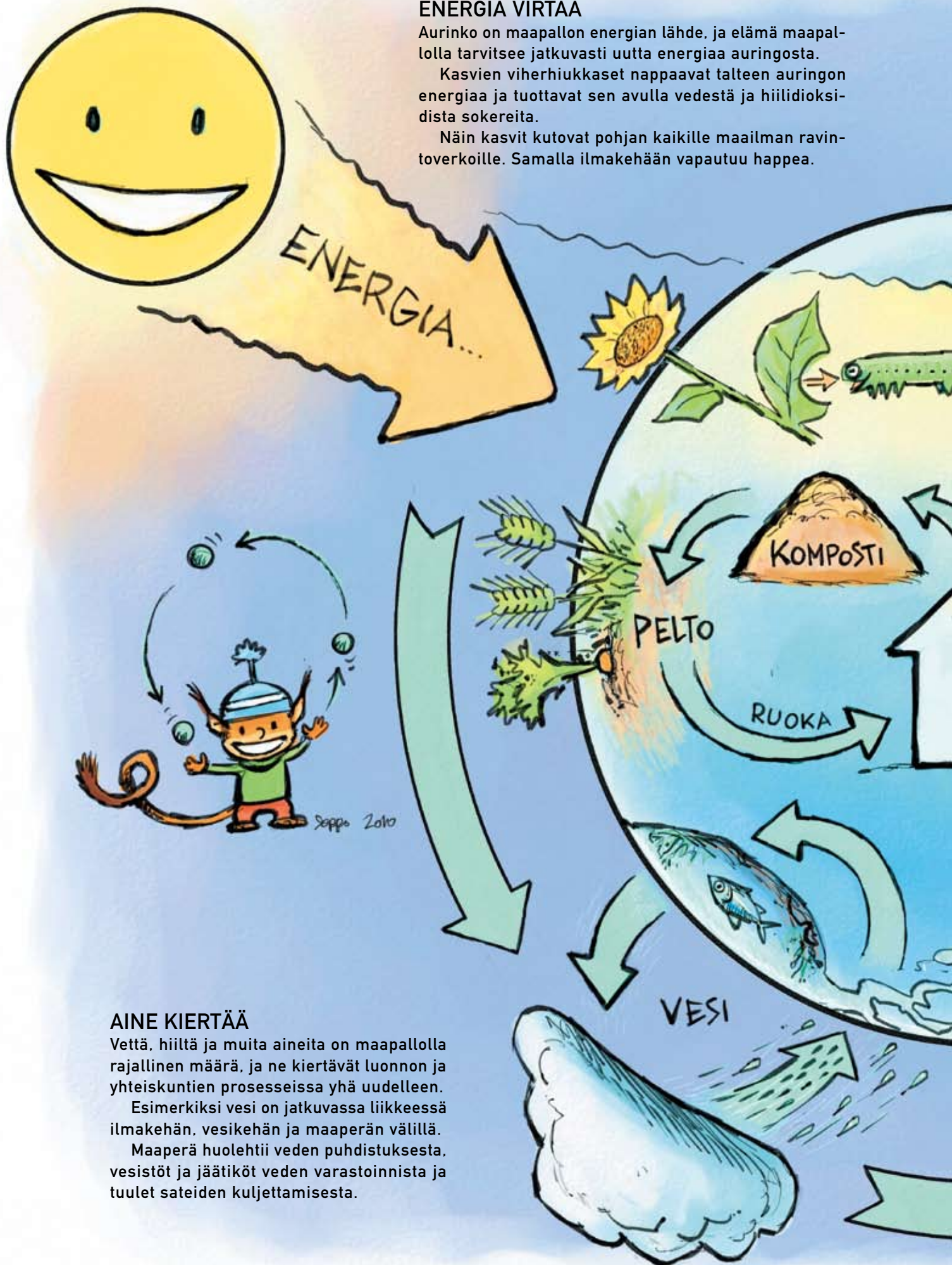

ENERGIA VIRTAA

Aurinko on maapallon energian lähde, ja elämä maapallolla tarvitsee jatkuvasti uutta energiaa auringosta.

Kasvien viherhiukkaset nappaavat talteen auringon energiaa ja tuottavat sen avulla vedestä ja hiilidioksidista sokereita.

Näin kasvit kutovat pohjan kaikille maailman ravintoverkoille. Samalla ilmakehään vapautuu happea.

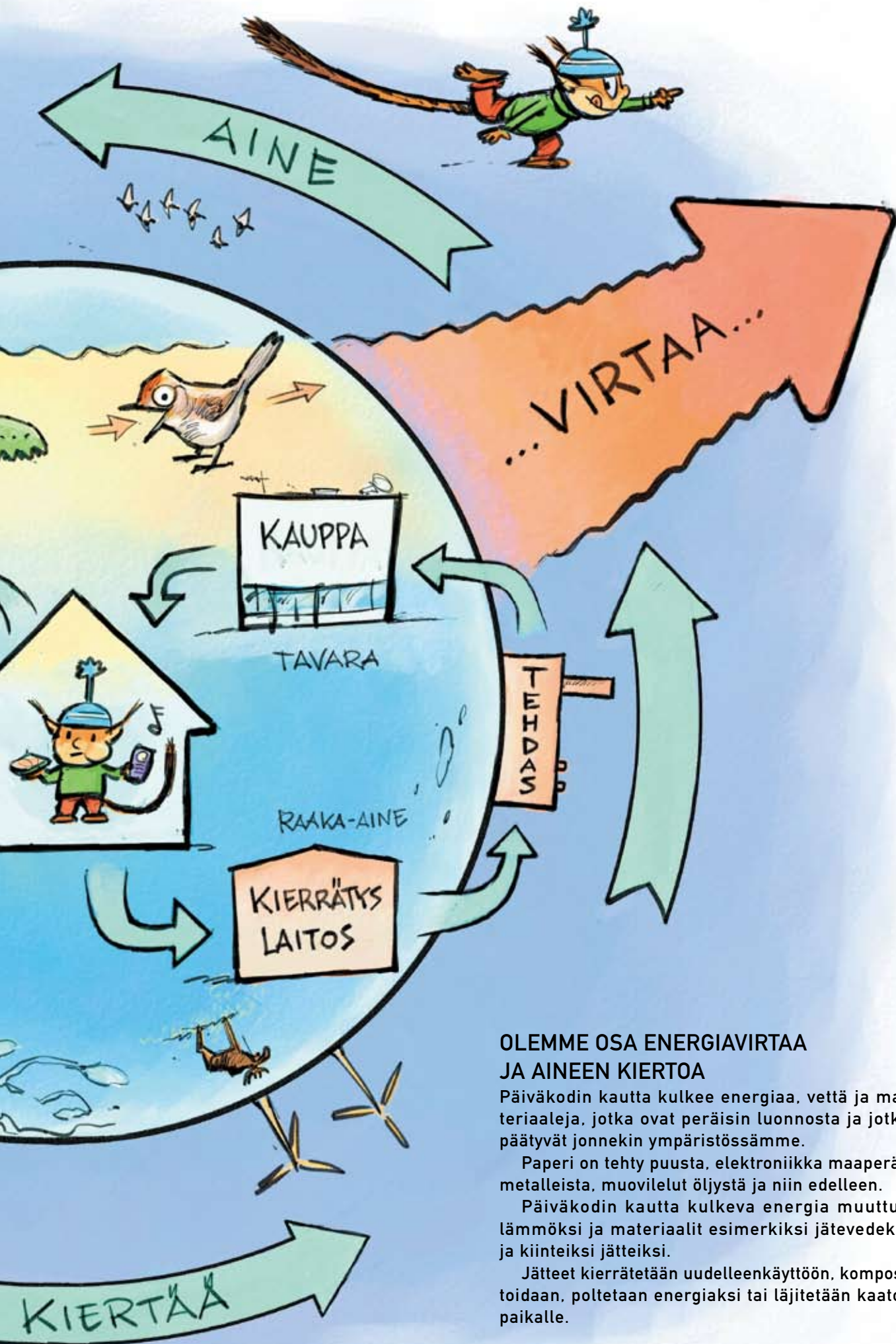

AINE KIERTÄÄ

Vettä, hiiltä ja muita aineita on maapallolla rajallinen määrä, ja ne kiertävät luonnon ja yhteiskuntien prosesseissa yhä uudelleen.

Esimerkiksi vesi on jatkuvassa liikkeessä ilmakehän, vesikehän ja maaperän välillä.

Maaperä huolehtii veden puhdistuksesta, vesistöt ja jäätiköt veden varastoinnista ja tuulet sateiden kuljettamisesta.

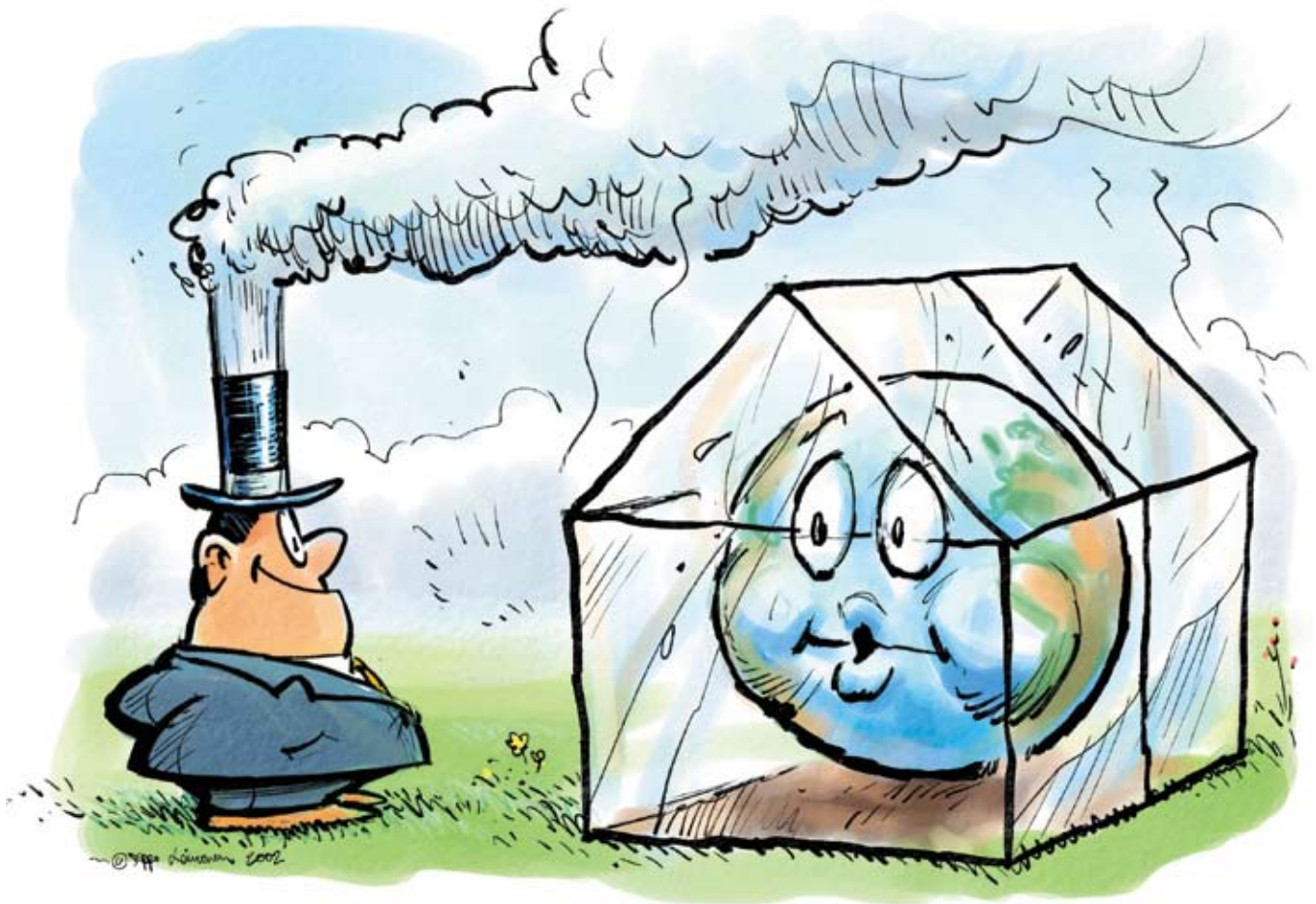
OLEMME OSA ENERGIAVIRTAA JA AINEEN KIERTOON

Päiväkodin kautta kulkee energiaa, vettä ja materiaaleja, jotka ovat peräisin luonnosta ja jotka päätyvät jonnekin ympäristössämme.

Paperi on tehty puusta, elektroniikka maaperän metalleista, muovilelut öljystä ja niin edelleen.

Päiväkodin kautta kulkeva energia muuttuu lämmöksi ja materiaalit esimerkiksi jätevedeksi ja kiinteiksi jätteiksi.

Jätteet kierrätetään uudelleenkäyttöön, kompostoidaan, poltetaan energiaksi tai läjitetään kaatopaikalle.

Ilmastonmuutos

Kasvihuoneilmiö on luonnollinen ilmiö, joka takaa sopivat olosuhteet maapallolla esiintyville elämänmuodoille. Näihin olosuhteisiin elämä on sopeutunut evoluution myötä. Ilmakehässä olevat kasvihuonekaasut, kuten vesihöyry, hiilidioksidi ja metaani, pidättävät auringon lämpöä kasvihuoneen lasikaton tavoin, mikä nostaa ilmakehän lämpötilaa.

Meneillään oleva ilmastonmuutos tarkoittaa kasvihuoneilmiön voimistumista, maapallon ylikuumenemista. Tämä johtuu siitä, että kasvihuonekaasujen pitoisuus ilmakehässä on noussut. Fossiilisten polttoaineiden (kivihiili, maakaasu, öljy ja turve) käyttö teollisuudessa ja liikenteessä on merkittävin ihmisen toiminnasta aiheutuvien kasvihuonepäästöjen lähde. Lisäksi kotieläintuotanto sekä keinolannoitteiden tuotanto ja käyttö aiheuttavat paljon päästöjä.

Keskimääräisen lämpötilan nousu asteella tai parilla saattaa kuulostaa pikkuasialta, mutta sen

vaikutukset voivat olla hurjia. Ilmastonmuutos nostaa merenpintaa ja lisää sään ääri-ilmiöitä, kuten tulvia, myrskyjä ja kuivuuskausia. Joillakin pienillä Tyynenmeren saarilla on jo jouduttu pakkaamaan muuttokuormat, kun kotisaari on jäänyt merenpinnan alle. Myös ravinnon ja puhtaan juomaveden puute sekä tartuntatautien leviäminen pahenevat ilmastonmuutoksen seurauksena erityisesti maailman köyhimmissä maissa. Ilmastonmuutos tulee siten aiheuttamaan myös kasvavia ympäristöpakolaisten virtoja sekä paikallisia ja valtioiden välisiä konflikteja.

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi hiilidioksidin ja muiden kasvihuonekaasujen päästöjä on leikattava reilusti ja nopeasti. Tehokkaimpia keinoja ovat energiansäästö sekä fossiilisten polttoaineiden korvaaminen uusiutuvilla energiamuodoilla. Uusiutuvaa energiaa saadaan pääasiassa auringosta, tuulesta, vedestä ja puusta.

Luonnonvarojen liikakulutus

Maapallon meille tarjoamia resursseja kutsutaan luonnonvaroiksi. Luonnonvarat voidaan jakaa uusiutumattomiin ja uusiutuviin. Uusiutumattomia luonnonvaroja ovat esimerkiksi metallit, kivet ja fossiiliset polttoaineet. Uusiutumattomia luonnonvaroja on maapallolla tietty määrä eikä niitä synny enempää, ainakaan ihmisen tajuttavissa olevassa ajassa. Osaa niistä voi käyttää vain kerran: esimerkiksi fossiiliset polttoaineet ovat käytön jälkeen taivaan tuulissa. Toisaalta monien uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä voisi pidentää huoltamalla, korjaamalla sekä kierrättämällä tehokkaammin niistä valmistettuja tuotteita. Uusiutuvia luonnonvaroja, kuten metsiä, kasvillisuutta, eläimiä ja happea, syntyy jatkuvasti lisää. Käytämme kuitenkin monia uusiutuvia luonnonvaroja nopeammin kuin ne ehtivät uusiutua.

Kulutamme luonnonvaroja koko ajan enemmän. Louhimme ja kaivamme materiaaleja raaka-aineiksi ja energiantuotantoon. Ruuantuotantoon tarvitsemme peltoja ja laidunmaita. Otamme puuta metsistä sekä kalaa järvistä ja meristä. Jos

kaikki maailman asukkaat kuluttaisivat kuin keskivertosuomalainen, tarvittaisiin luonnonvarojen tuottamiseen yli neljä maapalloa. Maapalloja on kuitenkin vain yksi.

Maapallon luonnonvaroista tehdään kaikki, mitä syömme, mihin pukeudumme, missä asumme ja millä kuljemme. Jo siksi luonnonvaroista kannattaa pitää hyvää huolta. Lisäksi luonnonvarojen liikakulutus pahentaa ihmisten maailmanlaajuista eriarvoisuutta ja vähentää luonnonvaraiselle elämälle jäävää tilaa.

Luonnonvarojen kulutusta voidaan hillitä kaikilla yhteiskunnan tasoilla pyrkimällä ekotehokkuuteen. Ekotehokkuutta edistetään siten, että

- tuotetaan palveluita ja hyvinvointia käyttämällä yhä vähemmän energiaa ja luonnonvaroja
- pidetään tuotteista huolta ja käytetään niitä pidempään ja tehokkaammin
- jätetään turhat hankinnat kokonaan tekemättä.

Ilolan päiväkotipiiri pääsi tutustumaan sademetsään läheisessä koulussa, kun koululla vietettiin sademetsäpäivää. Kaikki oppilaat olivat päässeet koko lukuvuoden ajan rakentamaan sademetsää koulun ullakolle.

Sademetsässä oli oppilaiden tekemiä tehtävä- ja toimintarasteja. Niiden avulla oppilaat ja päiväkodin lapset saivat tietoa Kenian sademetsistä.

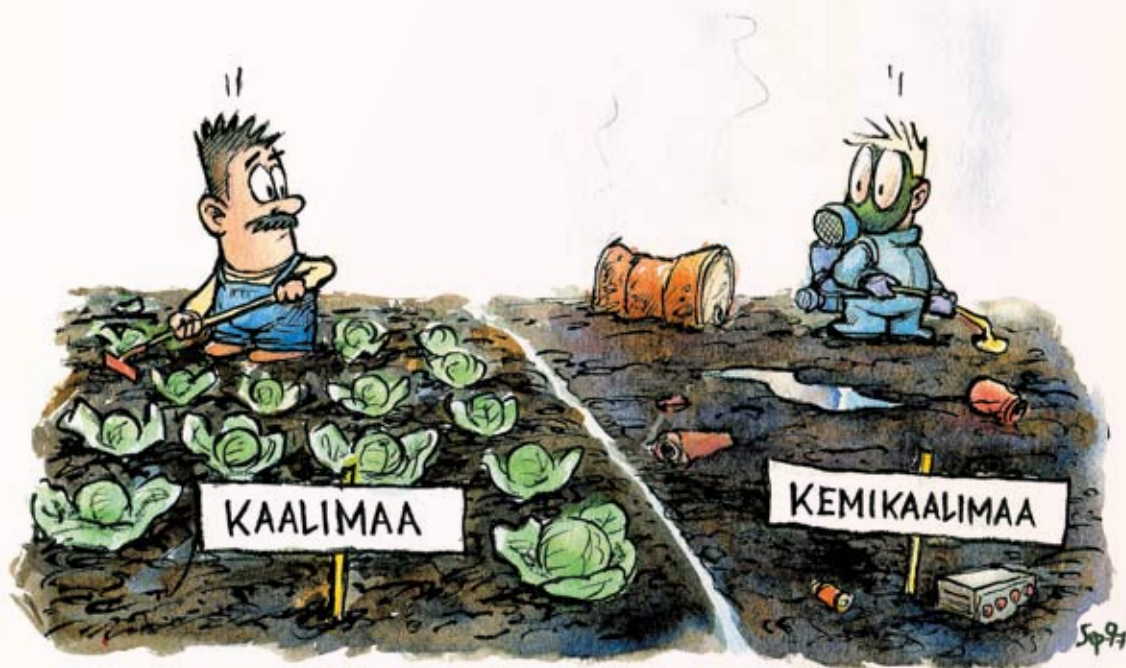
Ilolan koulu, Porvoo

Lajien ja elinympäristöjen katoaminen

Uhanalaisiksi kutsutaan lajeja, joiden yksilömäärä on vähentynyt niin paljon, että laji kuolee sukupuuttoon, elleivät sen elinolosuhteet parane. Kun laji kuolee sukupuuttoon, se häviää maapallolta lopullisesti. Maapallon olemassaolon ajalta tunnetaan viisi suurta sukupuuttoaaltoa, joiden aikana suuri määrä lajeja on kuollut sukupuuttoon maapallon mittakaavassa lyhyessä ajassa. Nyt on meneillään kuudes sukupuuttoaalto, joka on ihmisten toiminnan seurausta.

Luonnontilaiset elinympäristöt ovat vähenevässä kaikissa maanosissa. Lajeille sopivien elinympäristöjen katoaminen onkin yleisin syy uhanalaisuuteen ja sukupuuttoihin. Sademet-

sät ovat maailman lajirikkain elinympäristö, ja niissä elää yli puolet kaikista eliölajeista. Sademetsät katoavat hälyttävää vauhtia. Niitä raivataan pelloiksi ja laitumiksi sekä kaadetaan teollisuusmaihin puutavaraksi ja paikallisen väestön polttopuuksi. Kotimaassamme uhattuja elinympäristöjä ovat metsätalouden ahdistamat luonnontilaiset vanhat metsät sekä saastuva ja rehevöityvä Itämeri. Suomen uhanalaisista lajeista suurin osa asuu metsissä.

Liiallinen – laitton tai laillinen – metsästäminen ja kerääminen myyntiä varten ovat johtaneet monien lajien uhanalaistumiseen. Ihmisen mukana uusille alueille levinneet tulokaslajit voivat syödä loppuun tai syrjäyttää alkuperäisiä lajeja. Monet ympäristöongelmat lisäävät sukupuuttoja: teollisuuden ja maatalouden päästämät kemikaalit vaikuttavat eliöihin suoraan tai ravinnon välityksellä, ja ilmastonmuutos sulattaa, kuivattaa tai lämmittää elinympäristöjä lajeille sopimattomiksi.

Jokainen laji on ainutlaatuinen ja siten jo itsessään arvokas. Luonnon monimuotoisuuden häviäminen uhkaa ekosysteemien toimintaa ja vaarantaa siten ekosysteemipalvelujen säilymistä. Monimuotoisella luonnolla on myös suuri merkitys ihmisen henkisen hyvinvoinnin sekä luovuuden lähteenä.

Uhanalaisia lajeja voidaan auttaa turvaamalla niiden elinympäristöjä suojelun ja kestävästi käytön keinoin. Luonnon monimuotoisuutta voi lisätä omassa lähiympäristössä luomalla pesä-, ruoka- ja suojapaikkoja eri lajeille. Myös luonnonsuojelujärjestöjen tukeminen edistää luonnon monimuotoisuuden suojelua.

Saastuminen ja kemikalisoituminen

Monien päästöjen, kuten tehtaiden savukaasujen ja jätevesien sisältämien haitallisten aineiden, määrää on onnistuttu pienentämään merkittävästi. Samoin pakokaasujen ja torjunta-aineiden myrkyllisyyttä on pystytty vähentämään. Päästöihin liittyvät ongelmat ovat kuitenkin yhä ajankohtaisia kehitysmaissa ja nopeasti teollistuvissa maissa.

Saastumisen rinnalle on kehittynyt uusi ongelma: teollisuuden, maa- ja metsätalouden sekä kotien tuhannet kemikaalit, joita leviää ympäristöön tuotteiden valmistuksen ja käytön yhteydessä. Useimpien teollisuudessa käytettävien kemikaalien vaikutusta ympäristöön ja terveyteen ei tunneta tarpeeksi. Siksi niihin liittyvien riskien ennakointi ja hallinta on vaikeaa.

Suurin osa ympäristöön päätyvistä myrkyllisistä aineista on seurausta jatkuvasta, tietoisesta toiminnasta. Monet aineet ovat hajuttomia ja mauttomia eikä niitä voi havaita paljain silmin. Aineet päätyvät savupiipusta tai pakoputkesta ilmaan, jätevesien mukana vesistöihin ja jätteiden mukana kaatopaikoille. Sen jälkeen ne leviävät aiheuttaen monenlaista haittaa ihmisille ja eläimille sekä muulle luonnolle esimerkiksi hengitysilman ja ravinnon kautta. Kemikaalit heikentävät eliöiden vastustuskykyä ja muun muassa lisäävät allergioita ja vaikuttavat lisääntymisbiologiaan.

Saastumista ja kemikalisoitumista voidaan torjua lainsäädännön avulla. Jokainen kuluttaja voi välttää kemikaalien käyttöä ja valita tuotteita, joiden valmistaminen kuormittaa ympäristöä mahdollisimman vähän.

Ongelmista ratkaisuihin

Maapallon, eliöiden ja ihmisyhteiskuntien muodostaman monimutkaisen kokonaisuuden yhdessä osassa tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa toisiinsa osiin yllättävällä ja kohtalokkaalla tavalla. Ihmisten toimien seuraukset ovat niin suuria, että on syytä toimia harkiten ja määrätietoisesti. Kestävän tulevaisuuden rakentamiseen tarvitaan tahtoa ja työtä kaikilla tasoilla: yksin ja yhdessä, kodeissa ja päiväkodeissa, kunnissa ja yrityksissä, kansallisesti ja kansainvälisesti. Nyt ja lähivuosina tehtävät päätökset vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaisessa maailmassa ja millaisin edellytyksin ihmiset voivat jatkossa elää tällä planeetalla.

Asuminen, liikkuminen ja ruokailu ovat keskeisiä tekijöitä sekä elämässämme että aiheuttamassamme ympäristökuormituksessa. Jokainen voi vaikuttaa niihin omilla valinnoillaan ja ottaa siten kantaa paremman tulevaisuuden puolesta. Samat tekijät ovat läsnä myös päiväkodissa, jossa tulevia vastuullisia ympäristökansalaisia kasvatetaan.

Päiväkoti on kuin pieni yhteiskunta, jossa voi harjoitella pienestä pitäen päätöksentekoon osallistumista ja valinnoilla vaikuttamista. Oman ryhmän ja koko päiväkodin pienistä ja isommistakin valinnoista keskusteleminen ja äänestämisen sekä mielipiteiden perustelevaaminen ovat hyvää harjoitusta. Myös lähialueen asioihin voi vaikuttaa esimerkiksi tempaisemalla lähimetsikön säilyttämisen puolesta tai kirjoittamalla paikallislehden yleisönosastoon.

”Tiiäkkö! Pahikset pelastaa maailman. Hämähäkki pelastaa myös maailman. Jos yks hämähäkki tulee mukkaan, niin pelastuu koko maailma. Ensin se antaa isoa seititiä. Jos vielä joku Batman auttaa, niin sitte se kokonaan pelastuu. Jos eläimet joutuu vaikeuksiin, niin mä kyllä pelastan ne! Mää vahdin niitä eläimiä. Mää suojelen ainaski kissoja ja koiria ja dinoja. Mää suojelen Mörrimetsän oravia.”

Pyykösjärven päiväkotia, Oulu

Lähde

Telkänranta H.: *Elävä planeetta. Ratkaisuja maailman ympäristöongelmiin*. Edita 2006.

Vinkkejä muista hyvistä materiaaleista on koottu oppaan verkkosivuille www.4v.fi/kekepaivakodissa.

7.

KEKE VIRALLISISSA PAPEREISSA

Kekeen törmää usein myös lukiessa kunnallisia, alueellisia, valtakunnallisia sekä maailmanlaajuisia visioita ja strategioita miltä tahansa hallinnonalalta. Suomen perustuslain (20 §) mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.

Lapsella on oikeus

- turvallisiin ihmissuhteisiin
- turvattuun kasvuun
- kehittymiseen ja oppimiseen
- turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti
- tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti
- saada tarvitsemaansa erityistä tukea omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen.

”Esiopetus rakentuu yhteiskunnan perusarvojen pohjalle. Nämä ilmenevät kansallisesta lainsäädännöstä ja kansainvälisistä julistuksista – –, joilla ihmisoikeuksia ja maapallon elinkelvopoisuutta pyritään vaalimaan. Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ohjaamalla häntä vastuulliseen toimintaan ja yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen noudattamiseen sekä toisten ihmisten arvostamiseen.”

Lähteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Opetushallitus.

Keke loikkaa päiväkodin ja esiopetuksen maailmaan varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Niiden mukaan lapsen oikeuksia konkretisoivat varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet.

Lisäksi kansallisella tasolla noudatetaan kestävä kehityksen kasvatuksen strategiaa.⁶ Sen mukaan kaikilla koulutusorganisaatioilla on kestävä kehityksen toimintaohjelma vuoteen 2010 mennessä. Lisäksi 15 prosentilla päiväkodeista, kouluista ja oppilaitoksista tulee olla ulkoinen tunnus kestävä kehityksen työstään vuoteen 2014 mennessä. Vuosina 2005–2014 vietetään YK:n kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä.

Suomen perustuslain (6 §) mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lasten osallistumiseen ja kuulemiseen heitä koskeissa asioissa velvoittavat myös kansainväliset sitoumukset, kuten YK:n Lasten oikeuksien sopimus (12. artikla).

Päiväkodissa vietetty aika ja siellä tapahtuva oppiminen ovat lapsia koskevia asioita, joihin heidän tulee saada vaikuttaa. Lapsille mielekkäiden päivien toteuttaminen, lakien noudattaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen vaativat lasten osallistumista. Kun teette päiväkodissanne suunnitelmallista keke-työtä, täytätte kestävä kehityksen kasvatukselle ja lasten osallistumiselle asetetut tavoitteet ja vaatimukset.

6. *Kestävä kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014.* Kestävä kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006.

LOPPUSANAT

Onnellinen kaupunki on sellainen, jossa kaikki on onnellisia. Toiset ihmiset tekevät onnellisia asioita toisille ihmisille ja siellä tapahtuu kaikkea onnellista. Lahjat tekevät ihmisen onnelliseksi, ja hyvät ystävät ja hyvät leikit. Juhlat tekevät myös onnelliseksi.

Onnellisessa kaupungissa pitää olla taloja, joista ihmiset tykkää, eli kerrostaloja, rivitaloja, omakotitaloja ja mökkejä, koska siellä pitää olla taloja, joissa ihmiset voi asua onnellisesti. Siellä pitää olla myös ravintoloita, kauppoja, museoita, elokuvateattereita, tuomiokirkkoja, eduskuntatalo, presidentinlinna, vesitorni, katulamppuja, autoteitä, sairaala, paloasema, poliisiasema ja puistoja. Huvi-
puisto pitää olla myös ja Suomenlinna.

Olipa kerran onnellinen kaupunki, jossa oli aina onnellista. Siellä oli aina aurinkoista, ja toisessa osassa kaupunkia satoi aina lunta. Ihmiset saivat valita, olivatko he kesässä, kevässä, talvessa vai syksyssä. Ihmiset tykkäsivät vaeltaa vuodenajasta toiseen, sillä he ulkoilivat paljon. Onnellisessa kaupungissa oli paljon vilinää päivästä toiseen.

Onnellisessa kaupungissa ei ollut ikinä saasteista. Siellä oli puhdasta vettä, toisin kuin täällä Suomessa. Siellä oli puhdasta, koska siellä ei ajettu autoilla niin paljon ja autoista ei tullut yhtään kaasuja, vaan vesihöyryä. Autot toimivat siellä ruualla. Onnellisessa kaupungissa ei heitetä roskia maahan eikä veteen. Siellä ei polteta tupakkaa, eikä juoda kaljaa, eikä rikota pulloja maahan. Siellä ei vahingoiteta luontoa, eikä eläimiä, jos ne on kuolemassa sukupuuttoon. Eläimiä hoidetaan rauhallisesti ruokkimalla.

Onnellisessa kaupungissa ei ole koskaan sotaa, edes vanhaan aikaan ei ollut, vaan vanhalla ajalla oli pelkkää rauhaa. Siellä ei ole varkaita ollenkaan eikä siellä haukuta ketään, paitsi koirat voi ehkä haukkuu.

*Mustikoiden ryhmän eskarit,
päiväkoti Strömsinlahti, Helsinki (kevät 2009)*

4V-hanke toteutti vuonna 2009 Onnellinen kaupunki -ideakeräyksen, jossa koottiin eri-ikäisten helsinkiläisten, espooalaisten ja vantaalaisten näkemyksiä siitä, mikä tekee kaupungista hyvän paikan asua.

Kiitokset

Lämpimät kiitokset kirjaa eri vaiheissa kommentoineille ihmisille (alla mainituille sekä muille, joiden nimi syystä tai toisesta jäi tästä listasta puuttumaan):

Eija Aalto, Siuron päiväkot, Nokia
Aino Alasentie, Suomen Ympäristö-
kasvatuksen Seura
Annukka Alppi, Hämeenkyrön keke-
työryhmä
Johanna Andsten, Espoo Catering
Anne Cederlöf, Roihuvuoren seura-
kunta, Helsinki
Maija Hakala, Lahnuksen koulu, Espoo
Ville Heinilä, 4V-hanke, Vantaa
Tuija Hyyrynen, 4V-hanke, Pääkaupun-
kiseudun Kierrätyskeskus Oy
Anniina Iivonen, Varuskunnan varhais-
kasvatuskeskus, Hämeenlinna
Anu Kaila, Ympäristökoulu, Pääkaun-
punkiseudun Kierrätyskeskus Oy
Elina Karhu, HSY jätehuolto
Marjo Karttimo, Hämeenkyrön
keke-työryhmä
Johanna Kaurola, Hämeenkyrön
keke-työryhmä
Heli Konivuori, Espoon nuorisotoimi
Eija Koski, 4V-hanke, Pääkaupunki-
seudun Kierrätyskeskus Oy
Ari Kuhmonen, Kaitaanniityn päivä-
koti, Espoo
Tuovi Kurttio, Pääkaupunkiseudun
Kierrätyskeskus Oy
Erkka Laininen, OKKA-säätiö
Sanna Lehtinen, 4V-hanke, Vantaa
Hanna Lilja, 4V-hanke, Pääkaupunki-
seudun Kierrätyskeskus Oy
Marja-Leena Loukola, Opetushallitus
Kati Lundgren, Suomen ympäristö-
opisto SYKLI
Virpi Mattila, suomenkielinen
varhaiskasvatus, Espoo
Milla Multamäki, 4V-hanke, Vantaa

Niina Mykrä, luontokoulu Korento,
Tampere
Anitta Myllynen, Espoon kaupungin
siivouspalvelut
Arja Nevalainen, Jakomäen perus-
koulu, Helsinki
Mari Nuutinen, Keinumäen koulu,
Espoo
Riitta Nykänen, Metsähallitus
Varpu Ojala, Espoon suomenkielinen
varhaiskasvatus
Lotta Palomäki, koulutuspalvelut, Pää-
kaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy
Sonja Pekkola, Helsingin sosiaali-
virasto
Riitta Pulkkinen, Villa Elfvikin luonto-
talo, Espoo
Johanna Rauhala, Pihlajiston koulu,
Helsinki
Mervi Romppanen, 4V-hanke, Espoo
Elena Saarikallio, Ympäristökoulu, Pää-
kaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy
Seija Salminen, Espoon sivistystoimi
Maija Sarpo, 4V-hanke, Vantaa
Sari Soini, Espoon ympäristökeskus
Tuija Stambej, Espoon ympäristö-
keskus
Johanna Sunikka, Pääkaupunkiseudun
Kierrätyskeskus Oy
Saara Susiluoma
Annika Tavasti, Aurinkoinen
tulevaisuus ry
Risto Tenhunen, Osuuskunta Eco-One
Juulia Tuominen, Hyria koulutus Oy
Kirsi Verkka, Helsingin opetusvirasto
Johanna Wallenius, Hämeenkyrön
keke-työryhmä

Parhaat kiitokset kaikille, jotka ovat antaneet mainioita esimerkkejä omasta toiminnastaan käyttöömmme:

Pia Grahn, Sanna Koskinen, Hely-koti,
Mellunmäen aluetyöryhmä, päiväko-
dit Kuovi, Sarvasto, Strömsinlahti ja
Tunturi sekä ryhmäperhepäiväkoti
Arttu ja Paul Silferberg, Helsinki
Kaitaanniityn päiväkoti ja Nöykkiön
koulu, Espoo
Rauvolan päiväkoti, Kaarina
Päiväkoti Pikku Leijona, Kuopio
Peurankadun päiväkoti, Kokkola
Päiväkoti Kuusimäki, Lempäälä
Laitasaaren koulu, Muhos
Pyykösjärven päiväkoti ja musiikki-
päiväkoti Taikatahti, Oulu
Viialan päiväkoti, Naantali
Ilolan koulu, Porvoo
Märynummen päiväkoti, Salo
Korson päiväkoti, Näätäpuiston
päiväkoti ja Vierumäen koulu, Vantaa
Koivurinteen päiväkoti, Virrat

KEKEN MALLIIN

Seuraavat mallitekstit ja -lomakkeet on tarkoitettu avuksi päiväkodin kestävä kehityksen työn suunnitteluun. Lomakkeet ovat ohjeellisia; kaikkia toimenpiteitä ei ole sellaisenaan edes mahdollista toteuttaa kaikissa päiväkodeissa. Olennaista on valita ne tavoitteet ja toimenpiteet, jotka ovat erityisen huomion tarpeessa omassa päiväkodissa. Kun käynte keke-asioita läpi, huomaatte varmasti, että moni asia on jo hoidossa – nollasta ei suinkaan tarvitse aloittaa!

- Malleja voi käyttää sellaisenaan tai soveltuvin osin.
- Mallilomakkeet voi kopioida tästä oppaasta tai tulostaa verkkosivuilta www.4v.fi/kekepaivakodissa.

Malli 1

Päiväkodin kestävä kehityksen periaatteet (sivu 57)

Kestävä kehityksen periaatteet voi kirjata erikseen tai ne voivat olla osa päiväkodin yleistä strategiaa, jos ne siihen hyvin sopivat. Esimerkiteksti (s. 17) avaa kestävä kehityksen periaatteita ja kytkee niihin pidemmän ajanjakson tavoitteita.

Malli 2

Päiväkodin kestävä kehityksen ohjelma (sivu 59)

Kestävä kehityksen ohjelmaan kirjataan kestävä kehityksen tavoitteet kullekin toimintavuodelle sekä toimintasuunnitelma tavoitteisiin pääsemiseksi. Keke-ohjelma voidaan liittää osaksi päiväkodin yleistä toimintasuunnitelmaa. Kestävä kehityksen ohjelmista on esimerkkejä luvussa 3.

Malli 3

Keke-työryhmän muistilista (sivu 61)

Keke-työryhmän muistilistaan on koottu tärkeitä asioita, joihin on syytä kiinnittää huomiota vuodelle valitusta temasta riippumatta. Kaikkea ei kannata yrittää saavuttaa samana vuonna. Valitkaa listan avulla kehittämiskohteet, joiden toteutumista aiotte seurata vuoden mittaan.

Malli 4

Kartoituslomakkeet (sivu 62)

Toimintavuoden alussa: Kun olette valinneet vuoden teeman, merkitkää kartoituslomakkeeseen alkukartoituksen tulokset sekä tulosten perusteella asetetut tavoitteet.

Toimintavuoden lopussa: Lisätkää lomakkeeseen loppukartoituksen tulokset. Tulosten avulla voitte arvioida koko vuoden toiminnan onnistumista.

Kun kokoatte tietoja, teidän kannattaa hyödyntää eri työntekijäryhmien asiantuntemusta. Lapset voivat osallistua tietojen keräämiseen tekemällä omia kartoituksia itse suunnittelemissaan lomakkeilla. Mielikuvituksen käyttö on suositeltavaa! Esimerkkejä lasten kartoituslomakkeista on luvussa 3.

Malli 5

Vuosikalenteri (takakannen liepeen alla)

Vuosikalenteri on yhteinen ajankäytön suunnittelun väline. Sen voi kopioida esimerkiksi ilmoitustaululle. Kootkaa itsellenne vuoden keke-työn vaiheet sekä tärkeät päivämäärät ja tapahtumat.

Luemme tämän paperin yhdessä vähintään kahden vuoden välein. Saatamme tavoitteet ja käytetyt menetelmät ajan tasalle omien kokemustemme ja mahdollisten uusien, ulkopuolisten vaatimusten mukaisesti.

Ymmärrämme kestävän kehityksen kasvatuksen (ympäristökasvatuksen) laajasti. Se sisältää muun muassa seuraavaa:

- Luontokasvatus
- Kestävän kulutuksen kasvatus
- Tulevaisuuskasvatus
- Kulttuurikasvatus
- Demokratiakasvatus
- Lasten osallisuuden tukeminen
- Yhteistyö lähialueen toimijoiden kanssa

Keskitymme niin arkitoimintojen kuin muunkin toiminnan kehittämiseen vuosittain valittavan teeman avulla. Perehdymme kuhunkin teemaan kartoittamalla lähtötilanteen. Lapset osallistuvat kartoituksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Kartoituksen tulosten perusteella päätämme vuositavoitteista.

Päiväkodin kestävän kehityksen työn suunnittelusta ja raportoinnista vastaa kasvattajien ja muun henkilökunnan yhteinen keke-tiimi. Kartoitus toistetaan vuoden päätteeksi.

1. Kirjaamme itsellemme vuositavoitteet kestävän kehityksen ohjelmaan.

Seuraamme vuositavoitteiden toteutumista päiväkodin ilmoitustaululla olevasta kestävän kehityksen nurkkauksesta. Tavoitteenamme on, että teemavuoden aikana opitut kestävät toimintatavat pysyvät käytössä myös seuraavina vuosina – päiväkodin arkikäytännöissä ja koko toiminnassa. Samoihin teemoihin palataan tarpeen ja innostuksen mukaan.

Pidemmän ajanjakson tavoite
Keke-tiimi (4 henkeä) saa työskentelyään varten työaikaa 1h/vko/hlö nykyisen puolen tunnin sijaan. Siten toimintamme voisi olla aidosti suunnitelmallista ja jatkuvaa.

2. Lapset ja heidän vanhempansa osallistuvat päiväkodin arkitoimintojen ja toiminnan suunnitteluun sekä arviointiin.

Lasten kanssa pidetään kaikissa ryhmissä vuosikokous, jossa ideoidaan teeman mukaista toimintaa. Lisäksi sekä syksyn että kevään vanhempainilloissa suunnitellaan ja arvioidaan vuoden toimintaa yhdessä vanhempien kanssa.

Pidemmän ajanjakson tavoite
Perustamme päiväkodille lasten ja vanhempien kestävän kehityksen ryhmän. Ryhmässä olisi vähintään kolme vanhempaa sekä osallistujia kaikista ryhmistä, joissa on 4–6-vuotiaita lapsia. Ryhmä saa osan keke-tiimin suunnittelu- ja raportointivastuusta.

3. Järjestämme päiväkodin arkitoiminnot ympäristöä säästäväksi.

Koko päiväkotiyhteisö noudattaa ympäristömyötäisiä arki-käytäntöjä. Pidämme näitä jokapäiväisiä käytäntöjä esillä päiväkodin ilmoitustaululla ja henkilökunnan taukokuoneen seinällä. Kerromme niistä yhteisön uusille jäsenille.

- Lapset annostelevat itse ruokansa, lautaset syödään tyhjiksi.
- Kerromme poissaoloista keittiöhenkilökunnalle.
- Sammutamme valot tiloista, joissa ei oleskella tai joissa on tarpeeksi luonnonvaloa.
- Sammutamme tietokoneet yöksi.
- Kopioimme kaksipuolisesti.
- Lajittelemme biojätteen lisäksi paperin ja ongelmajätteen.
- Siivouksessa käytämme ympäristöä vähän kuormittavia tuotteita.

Pidemmän ajanjakson tavoite

Parannamme joka vuosi arkitoimintojen ympäristömyötäisyyttä opettelemalla uusia tapoja toimia. Aloitamme jokasyksyiset työpajat ympäristöystävällisistä arkikäytännöistä. Kutsumme pajoihin päiväkodin uudet lapset, kasvattajat sekä muun henkilökunnan.

4. Järjestämme kestävän kehityksen teemaviikon ainakin kerran vuodessa.

Teemaviikon suunnittelusta vastaavat pääasiassa lapset. Teemaviikolla toteutetaan koko talon yhteinen tapahtuma, johon kutsutaan mukaan vanhemmat ja päiväkodin yhteistyötahot.

Pidemmän ajanjakson tavoite

Kestävä kehitys on yksi kriteeri kaiken toimintamme suunnittelussa. Jotta tämä onnistuisi, panostamme tulevana vuosina kasvattajien ja muun henkilökunnan täydennyskoulutukseen.

5. Päiväkotimme kaikki ryhmät retkeilevät lähiympäristössä viikoittain.

Ryhmämme retkeilevät päiväkodin ja sen piha-alueen ulkopuolella vähintään kerran viikossa. Tällä tavoin tutustumme lähiympäristöön ja lähiyhteisöön sekä toteutamme päiväkodin ulkopuolista yhteistyötä.

Pidemmän ajanjakson tavoite

Kaikilla ryhmillä on vähintään yksi päiväkodin ulkopuolinen yhteistyötaho. Kestävän kehityksen kasvatuksen eri osa-alueet näkyvät päiväkodissamme ja saavat tukea ulkopuolisilta projekteilta ja asiantuntijoilta (esim. alueen ympäristökouluilta, ystävyyspäiväkodeilta, kevät-seurannasta).

6. Panostamme viestintään, jotta kestävän kehityksen työ onnistuisi.

Päiväkodin ilmoitustaululla on kestävän kehityksen nurkkaus, josta löytyvät kestävien arkikäytäntöjen ohjeet ja vuoden teeman seuranta. Ilmoitustaululla on myös idealaatikko, johon kaikki voivat laittaa ajatuksiaan erityisesti teemaviikon toteuttamisesta.

Vuositeemaa ja arkikäytäntöjä käsitellään vanhempainilloissa ja päiväkotiyhteisön uudet jäsenet perehdytetään käytäntöihin. Annamme koteihin syystiedotteen, jossa kerrotaan päiväkodin kestävästä arkikäytännöistä ja kannustetaan lapsia toteuttamaan niitä myös kotona.

Pidemmän ajanjakson tavoite

Kaikki päiväkotiyhteisön jäsenet sekä lasten vanhemmat tietävät yhteisistä tavoitteistamme ja toiminnastamme, joilla toteutamme kestävästä kehityksestä. Nämä asiat löytyvät myös päiväkodin verkkosivuilta.

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

1. Päiväkodin kestävän kehityksen teema:

Toimintavuosi:

 -

2. Päiväkotiyhteisön jäsenten mahdollisuus vaikuttaa vuoden teemojen suunnitteluun turvataan seuraavasti:

Lapset

Vanhemmat

Kasvatushenkilökunta

Muu henkilökunta

3. Tavoitteemme tänä vuonna:

4. Toimenpiteet ja aikataulu tavoitteiden saavuttamiseksi:

MALLI 3 Keke-työryhmän muistilista

Tämän muistilistan avulla tarkastelemme päiväkodin kestävän kehityksen työtä. Jotta tavoitteet pysyvät aktiivisesti mielessä, käymme listan läpi säännöllisesti.	Tavoite	Toteutettu
1. Onko päiväkodilla ajantasaiset kestävän kehityksen periaatteet?	☐	☐
2. Onko päiväkodilla kestävän kehityksen työryhmä?	☐	☐
3. Onko lapsilla oma keke-ryhmä?	☐	☐
4. Onko päiväkodilla kestävän kehityksen ohjelma, johon on kirjattu toimintavuoden kestävän kehityksen tavoitteet?	☐	☐
5. Onko toimintavuoden kestävän kehityksen tavoitteista tiedotettu henkilökunnalle, lapsille, vanhemmille ja yhteistyötahoille?	☐	☐
6. Onko päiväkodin keke-toimintaan varattu henkilökunnan työaikaa?	☐	☐
7. Onko päiväkodin keke-toimintaan varattu rahaa?	☐	☐
8. Onko vuoden keke-tavoitteisiin liittyvä alkukartoitus tehty?	☐	☐
9. Onko vietetty vuoden teemaan liittyvää päivää tai viikkoa?	☐	☐
10. Onko vuoden teemaan liittyviin kohteisiin tehty vierailuja?	☐	☐
11. Onko vuoden teemaa käsitelty lasten kanssa?	☐	☐
12. Ovatko kasvattajat ja muu henkilökunta käsitelleet vuoden teemaa kokouksissaan?	☐	☐
13. Näkyykö vuoden teema ryhmien omissa ja yhteisissä tiloissa sekä päiväkodin juhlissa?	☐	☐
14. Onko vuoden keke-tavoitteisiin liittyvä loppukartoitus tehty?	☐	☐
15. Onko loppukartoituksen tulosten perusteella tehty johtopäätökset ja jatkosuunnitelmat?	☐	☐
16. Onko toimintavuoden toiminnan tuloksista tiedotettu henkilökunnalle, lapsille, vanhemmille ja yhteistyötahoille?	☐	☐
17. Onko vuoden keke-toiminnasta kiitetty henkilökuntaa, lapsia, vanhempia ja yhteistyötahoja?	☐	☐
18. Onko päiväkodilla ulkoinen tunnus tehdystä keke-työstä?	☐	☐
19. Onko päiväkodin keke-käytäntöihin tutustuminen osa uusien työntekijöiden perehdytystä?	☐	☐
20. Perehdytetäänkö uudet lapset päiväkodin keke-käytäntöihin?	☐	☐
Huomioita ja kehittämisiäideoita		

Kartoituslomakkeiden avulla voitte tarkastella päiväkotinne toimintoja seuraavista näkökulmista:

- Energian säästäminen
- Veden säästäminen
- Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys
- Kestävä kulutus
- Kestävät ruokavalinnat
- Lähiympäristö
- Kulttuuriperintö ja monikulttuurisuus
- Turvallisuus
- Yhteisöllisyys

Näin käytät kartoituslomakkeita

- Alkukartoituksessa täytetään lomakkeen kahta ensimmäistä saraketta.
- Kartoituksen jälkeen valitaan yhdessä keskimmäisestä sarakkeesta toimintavuoden aikana edistettävät asiat.
- Loppukartoituksessa täytetään kahta viimeistä saraketta. Sen jälkeen arvioidaan, onko tavoitteisiin päästy.

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämissideita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Seurataanko päiväkodissa energiankulutusta?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Onko energiankulutuksen vähentämiseksi asetettu tavoitteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Onko päiväkodin energiankulutus vähentynyt edelliseen vuoteen verrattuna?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Hyödynnetäänkö luonnonvaloa ja sammuttaanko valot tiloista aina, kun ne jäävät tyhjilleen?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Onko huoneen lämpötila säädetty suositusten mukaisesti 21 asteeseen (+/- 1 aste)?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Suoritetaanko tuuletus nopeasti ja tehokkaasti?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Kytetäänkö sähkölaitteista virta pois, kun niitä ei käytetä?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Onko laitteiden käyttö, huolto ja korjaus hoidettu asianmukaisesti (keittiö, siivous, kiinteistöhuolto)?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Kannustetaanko henkilökuntaa ja lapsia vanhempineen kulkemaan matkat kodin ja päiväkodin välillä jalan, pyörällä, julkisilla ja kimp-pakyydillä?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Onko kunnalle tehty vihreän sähkön käyttämistä koskeva aloite?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Onko valokatkaisimien ja sähkölaitteiden yhteydessä energiansäästöohjeet?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Vietetäänkö päiväkodissa energiateemapäivää (esim. Energiansäästöviikko lokakuussa)?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Käsitelläänkö lasten kanssa sitä, mistä energia tulee ja mitä ilmastonmuutos tarkoittaa?	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta energian säästämisen merkityksen ja toimivatko he sen mukaisesti?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Seurataanko päiväkodin vedenkulutusta?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Onko vedenkulutuksen vähentämiseksi asetettu tavoitteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Onko vedenkulutus vähentynyt edelliseen vuoteen verrattuna?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Onko vesihanojen virtaama säädetty suositusten mukaisesti?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Onko vessanpöntöissä kaksoispainikkeet?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Opetellaanko lasten kanssa säästäväistä vedenkäyttöä?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Korjataan vuotavat hanat ja vessanpöntöt heti?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Pestäänkö tiski- ja pyykkikoneissa vain täysiä koneellisia?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Käytetäänkö ympäristöä vähän kuormittavia pesuaineita?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Huolehditaanko, että viemäriin ei päädy sinne kuulumattomia aineita tai esineitä?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Onko hanojen yhteydessä säästävän vedenkäytön ohjeet?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Vietetäänkö päiväkodissa vesiteemapäivää (esim. Maailman vesipäivä 22.3.)?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta veden säästämisen merkityksen ja toimivatko he sen mukaisesti?	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Käsitelläänkö lasten kanssa veden kierto-kulkua sekä puhtaan veden merkitystä ja rajallisuutta?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

Jätteen synnyn ehkäisy	Alku- kartoitus		Tätä edistämme	Loppu- kartoitus		Huomioita ja kehittämideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Seurataanko päiväkodissa syntyvän jätteen määrää jättejakeittain?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Onko jätteen määrän vähentämiseksi asetettu tavoitteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Onko päiväkodissa syntyvän jätteen määrä vähentynyt edelliseen vuoteen verrattuna?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Osataanko hyvät kopiointitavat: kopioidaan kaksipuolisesti, pienentäen ja vain tarpeeseen?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Onko käytössä joka käytön jälkeen pestävät käsipyyhelaput (ks. s. 28) tai käsipyyherullat?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Käytetäänkö sekä päiväkodilla että retkillä kestoastioita?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Otetaanko ruokaa vain sen verran kuin jaksetaan syödä (haetaan tarvittaessa lisää)?	☐	☐	☐	☐	☐	

Jätteen synnyn ehkäisy	Alku- kartoitus		Tätä edistämme	Loppu- kartoitus		Huomioita ja kehittämideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Suositaanko paperitonta viestintää sekä päiväkodissa että päiväkodin ja kotien välillä?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Suositaanko hankinnoissa suuria pakkauksia ja vähän pakattuja tuotteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Onko päiväkodilla foorumi, jossa voi myydä, ostaa, vaihtaa ja lahjoittaa käytettyjä vaatteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Onko päiväkodille laadittu jätteen välttämisen ohjeet?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. Nuukuusviikolla huhtikuussa)?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Käsitelläänkö lasten kanssa luonnonvarojen rajallisuutta ja kaatopaikkojen täyttymisen ongelmaa?	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, miksi jätteen syntymistä on vähennettävä, ja toimivatko he sen mukaisesti?	☐	☐	☐	☐	☐	

Kierrätys	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
15. Lajitellaanko päiväkodissa						
biojäte	☐	☐	☐	☐	☐	
paperi	☐	☐	☐	☐	☐	
kartonki ja pahvi	☐	☐	☐	☐	☐	
lasi	☐	☐	☐	☐	☐	
metalli	☐	☐	☐	☐	☐	
ongelmajäte	☐	☐	☐	☐	☐	
energiajäte?	☐	☐	☐	☐	☐	
16. Otetaanko päiväkodissa talteen materiaali, joka sopii askarteluun, taiteiluun ja muuhun uudelleenkäyttöön?	☐	☐	☐	☐	☐	
17. Onko päiväkodilla oma komposti tai matokomposti?	☐	☐	☐	☐	☐	
18. Onko lajitteluastioiden yhteydessä selkeät ohjeet?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Tehdäänkö hankintoja harkiten ja vain tarpeeseen?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Painotetaanko hankinnoissa kestävyyttä, korjattavuutta ja huollettavuutta?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Suositaanko hankinnoissa ympäristöä vähän kuormittavia ja eettisesti vastuullisia tuotteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Hankitaanko tavarat mahdollisuuksien mukaan käytettyinä (esim. kirjat, leikki- ja urheiluvälineet, askartelumateriaalit, huonekalut)?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Pidetäänkö tavaroista hyvää huolta – tarvittaessa huoltaen ja korjaten?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Vietetäänkö päiväkodissa lelutonta päivää?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Annetaan juhlapäivinä aineettomia lahjoja?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämissideoitu
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Kannustetaanko lapsia ja henkilökuntaa yhteiseen tekemiseen ilman hienoja välineitä ja kilpavarustelua?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Onko päiväkodilla kirjasto-kortti?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Onko päiväkodille laadittu kestävien hankintojen ohjeet?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. Älä osta mitään -päivä marraskuussa)?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Käsitelläänkö lasten kanssa elinkaariajattelua, ekotehokkuutta, kulutuksen ympäristövaikutuksia ja kohtuullisuutta?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, että omilla kulutusvalinnoilla on vaikutusta maailmanlaajuisiin ympäristö- ja kehityskysymyksiin?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Seurataanko eri ruokalajien menekkiä? Valmistetaanko ja tilataanko ruokaa sen mukaisesti?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Tiedotetaanko lasten poissaoloista keittiöön ruuan määrän mitoittamiseksi?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Tarjotaanko päiväkodissa lähi- ja luomuruokaa mahdollisuuksien mukaan?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Painotetaanko päiväkodissa monipuolista kasvisravintoa (esim. kasvisruokapäivä joka viikko)?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Suositaanko henkilökunnan kahvitauoilla Reilun kaupan tuotteita?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Huomioidaanko monikulttuurisen päiväkodin erilaiset ruokavaliot ja niiden mahdollisuudet?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämissideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
7. Onko päiväkodin pihalla kasvimaata, marjapensaita tai hedelmäpuita?	☐	☐	☐	☐	☐	
8. Tutustutaanko lasten kanssa lähiluonnosta löytyviin marjoihin, ruokasieniin ja villivihanneksiin?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Painotetaanko ruokahetkissä kiireettömyyttä ja hyviä käytöstopoja?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Onko päiväkodille laadittu suunnitelma ruokahuollon kehittämiseksi kestävämpään suuntaan?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. nälkäpäivä syksyisin)?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Käsitelläänkö lasten kanssa ruuan alkuperää, erilaisia tuotantotapoja ja erilaisia ruokakulttuureja?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, että omat ruokavalinnat vaikuttavat ympäristön tilaan?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Toteutetaanko lähiympäristön toimijoiden kanssa vierailuja, tempauksia ja muuta yhteistä toimintaa?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Käyvätkö ryhmät tutustumassa kaikkien lasten kotimatkoihin?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Onko päiväkodilla oma kummialue (esim. metsä, niitty, puisto)?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Hyödynnetäänkö retkillä lähiympäristöä (luonto-, kulttuuri- ja historialliset kohteet)?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Onko päiväkodin pihaa kehitetty virikkeelliseksi, päiväkodin ja lähialueen asukkaiden yhteiseksi paikaksi?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Voivatko lapset vaikuttaa päiväkodin ja sen pihan viihtyisyyteen?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Pidetäänkö päiväkodin, sen pihan ja lähiympäristön siisteydestä huolta?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämissideita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Käytetäänkö päiväkodin pihaa monipuolisesti leikki- ja oppimisympäristönä?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Tekevätkö kaikki ryhmät retkiä lähiluontoon?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Onko päiväkodilla päivitettävä lista lähiympäristön luonto-, vierailu- ja retkikohteista?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. luonnon monimuotoisuuden päivä 22.5.)?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Käsitelläänkö lasten kanssa lähiluonnon merkitystä ja lähiympäristöön vaikuttamista?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta lähiympäristöstä huolehtimisen merkityksen?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Tutustutaanko lasten kanssa kunnan vaakunaan sekä maakuntalauluun, -kasviin ja -eläimeen?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Tutustutaanko lasten kanssa ruokien, leivonnaisten ja käsitöiden perinteiseen tekemiseen?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Hyödynnetäänkö lähiseudun kulttuuriperintökohteita ja museoita retkikohteina?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Kutsutaanko alueen asukkaita kertomaan päiväkodin ja lähiympäristön historiasta sekä elämästä ennen vanhaan?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Vietetäänkö päiväkodilla eri kulttuurien juhlapäiviä?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Pyydetäänkö maahanmuuttajataustaisia lapsia ja vanhempia kertomaan erilaisista kulttuureista?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Osallistuuko päiväkotikansainväliseen projektiin?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Onko päiväkodilla ystävyyspäiväkoti ulkomailla?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Onko päiväkodilla kummilapsi tai -päiväkoti kehitysmaasta?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Tutustutaanko lasten kanssa eri kulttuureihin (esim. tavat, ruoka, musiikki, pelit, kirjallisuus)?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Onko päiväkodille laadittu monikulttuurisuusohjelma?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. YK-päivä 24.10.)?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Käsitelläänkö lasten kanssa paikallista ja suomalaista kulttuuriperintöä sekä kulttuurien moninaisuuden mukanaan tuomaa rikkautta?	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta suomalaisen kulttuuriperinnön sekä maailman kulttuurien kirjon arvon?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Käyttävätkö kaikki päiväkodille pyöräilevät pyöräilykypärää?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Onko käytäntönä, että ketään ei jätetä yksin, mutta yksin saa olla?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Kartoitetaanko lasten kanssa lähiympäristön mahdollisia vaaran paikkoja ja pyritäänkö niiden turvallisuutta parantamaan?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Ovatko päiväkodin sisätilat ja piha toimivat ja turvalliset?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Tehdäänkö lähialueen toimijoiden kanssa yhteistyötä turvallisuuden parantamiseksi?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Tuntevatko lapset toistensa vanhemmat?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Onko kiusaamiseen välittömästi puuttuminen jokaisen vastuulla?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Vaalitaanko päiväkodissa kiireetöntä ja turvallista ilmapiiriä, jossa kaikilla on työrauha?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Saavatko lapset tarvitessaan apua ja tukea keneltä tahansa päiväkodin aikuiselta?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Pääseekö syliin aina?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Onko päiväkodilla selkeät ja toimivat yhteiset säännöt? Tietävätkö kaikki nämä säännöt?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. 112-päivä helmikuussa)?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Käsitelläänkö lasten kanssa päiväkodin turvallisuussuunnitelmaa ja sitä, miten toimitaan hätätilanteissa?	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, miten oma toiminta vaikuttaa kaikkien turvallisuuteen?	☐	☐	☐	☐	☐	

Päiväkodin nimi:

Vastuuhenkilön nimi:

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisideoita
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
1. Onko lapsilla edustus päiväkodin toimintaa suunnittelevissa ryhmissä?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Osallistuvatko lasten vanhemmat päiväkodin toiminnan kehittämiseen?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Osallistuuko päiväkotialueen yhteisiin tapahtumiin ja kehittämishankkeisiin?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Kannustetaanko lapsia käsittelemään erimielisyydet avoimesti ja tarvittaessa vanhempien läsnäollessa?	☐	☐	☐	☐	☐	
5. Järjestävätkö isommat lapset toimintaa pienemmille?	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Tekevätkö ryhmät keskinäistä yhteistyötä?	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Tekeekö päiväkotiyhteistyötä lähikoulun tai päiväkodin kanssa?	☐	☐	☐	☐	☐	

	Alku-kartoitus		Tätä edistämme	Loppu-kartoitus		Huomioita ja kehittämisiä
	Kyllä	Ei		Kyllä	Ei	
8. Tekeekö päivä-koti yhteistyötä muiden lähialueen toimijoiden kanssa (neuvolat, vanhainkodit, järjestöt, luonto- ja ympäristökoulut, seurakunnat, yritykset)?	☐	☐	☐	☐	☐	
9. Tuetaanko työyhteisöä virkistyspäivillä, harrastusryhmillä tai muulla yhteisellä toiminnalla?	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Otetaanko vanhemmat ja isovanhemmat mukaan päiväkodin arkeen?	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Onko kasvat-tajilla yhteinen päivitettävä lista lähialueen mahdollisista yhteistyötahoista?	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. ystävänpäivä 14.2.)?	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Käsitelläänkö lasten kanssa auttamisen ja yhteistyön merkitystä?	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Vallitseeko lasten ja henkilökunnan kesken avoin yhdessä tekemisen kulttuuri, jossa kaikki saavat tilaa tehdä ja osallistua?	☐	☐	☐	☐	☐	

MALLI 5 Vuosikalenteri

ELOKUU

- Uuden keke-vuoden suunnittelu käyntiin
- Keke-työryhmän perustaminen ja vuoden teeman valinta
- Marja- ja sieniretkelle!

HEINÄKUU

- Päiväkoti kesälaitumilla

SYYSKUU

- Alkukartoitus vuoden keke-teemasta
- Tavoitteiden ja toiminnan suunnittelua
- Vanhempainillassa vuoden keke-teeman ja vanhempien osallistumisen ideointi. Omat kahvimukit mukaan!
- Kansainvälinen rauhan päivä 21.9.

LOKAKUU

- Kestokäsipyyhkeiden ompelutalkoot. Isovanhemmat mukaan!
- Maailman kasvisruokapäivä 1.10.
- Energiansäästöviikko viikolla 41
- YK-päivä 24.10.

TOUKOKUU

- Vanhempainillassa kevään keke-kuulumiset
- Puutarhapalstan hoitovuorojen jako kesäloman ajaksi
- Äitienpäiväjuhla keke-teemalla
- Luonnon monimuotoisuuden päivä 22.5.

KESÄKUU

- Loppukartoitus vuoden keke-teemasta
- Seuraavan vuoden keke-toiminnan alustavaa suunnittelua
- Maailman ympäristöpäivä 5.6.

MARRASKUU

- Talvivarustekirppis
- Tunnelmaa kynttilänvalosta
- Isänpäiväaskartelua kierrätysmateriaaleista
- Älä osta mitään -päivä marraskuun viimeisenä perjantaina

JOULUKUU

- Leluton viikko
- Vanhempainillassa syksyn keke-kuulumiset
- Joulujuhlissa kaikille aineeton lahja

TAMMIKUU

- Alueellinen vanhempainilta naapurikoulun ja -päiväkotien kanssa
- Väliarviointi keken etenemisestä ja kevään suunnittelu
- Muista sulattaa pakastin!

HUHTIKUU

- Koko päiväkodin keke-viikko Nuukuusviikolla
- Pihan ja lähiympäristön siivoustalkoot
- Vappuasujen askartelu kierrätysmateriaaleista
- Kevätretkelle!

MAALISKUU

- Kevättuuli-kevätsuoranta käyntiin
- Herneensorsot itämään ikkunalaudalle
- Pääsiäistervehdys läheisen vanhaikodin asukkaille
- Valot sammuksiin *Earth Hour* -tunniksi!
- Maailman vesipäivä 22.3.

HELMIKUU

- Luomupullia laskiaistiistaina!
- Retki kiinnostavaan keke-kohteeseen
- Keke-viikon suunnittelu käyntiin
- Muistetaan toinen toista Vihreän lipun päivänä 2.2.
- Lainan päivä 8.2.

**Liepeen alla on kopioitava
keke-työn vuosikalenteri,
jossa on tilaa myös omille
merkinnöille.**

KEKE PÄIVÄKODISSA

Kestävän kehityksen opas

Opas kertoo tiiviisti ja käytännönläheisesti päiväkodin kestävän kehityksen työstä:

- Arkitoimintojen järjestäminen
- Lasten osallistuminen
- Kestävän kehityksen rooli leikki- ja oppimisympäristössä

Kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteena on oppia elämään kohtuullisesti, koska maapallo on rajallinen.

Onnellisessa kaupungissa ei ollut ikinä saasteista. Siellä oli puhdasta vettä, toisin kuin täällä Suomessa. Siellä oli puhdasta, koska siellä ei ajettu autoilla niin paljon ja autoista ei tullut yhtään kaasuja, vaan vesihöyryä. Autot toimivat siellä ruualla.

Onnellisessa kaupungissa ei heitetä roskaa maahan eikä veteen. Siellä ei polteta tupakkaa, eikä juoda kaljaa, eikä rikota pulloja maahan. Siellä ei vahingoiteta luontoa, eikä eläimiä, jos ne on kuolemassa sukupuuttoon.

*Mustikoiden ryhmän eskarit,
päiväkoti Strömsinlahti, Helsinki
(kevät 2009)*

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy
4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin

ISBN 978-952-223-815-3